

Enerji Politikaları ve Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz

Eastern Mediterran within the Context of Energy Policies and Security

Dr. Öğr. Üyesi Murat Kağan KOZANHAN *

Başvuru Tarihi: 21.05.2021

Kabul Tarihi: 05.02.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Özet

Doğu Akdeniz, dünya pazarlarına ulaşımın sağlandığı kritik su yollarının barındırmasının yanı sıra, 21'inci yüzyılın başlarında bölgede hidrokarbon enerji kaynakları da tespit edilmiştir. Bu kaynakların sahiplenilmesi amacıyla bölgedeki kıyıdaş ülkeler karasuları ötesinde, Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlarını belirleme çabası içerisine girmişlerdir. Kıta Sahaneliği ve MEB'in sınırlandırılması; coğrafi gereklilikler, bölgedeki ülkelerin hak ve çıkarları göz önüne alınarak ikili veya çok taraflı anlaşmalarla sağlanmalıdır. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)' de söz konusu deniz yetki alanlarının belirlenmesi belli kurallara dayandırılmıştır. Doğu Akdeniz coğrafyasının gereği olarak, kıyıdaş devletlerin 1982 BMDHS'de belirtilen şekilde maksimum genişlikte kıta sahanlığı ve MEB alanlarını sınırlandırma olanakları yoktur. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler olan; Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Libya, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) deniz alanlarını bütüncül bir katılımıla kendi aralarında sınırlandırmak için bir görüş birliğine varamamışlardır. Bu nedenle, söz konusu ülkeler tarafından, deniz yetki alanlarının tespit edilmesi ve belirlenmesi esnasında, birbiriyle çelişen iddialar ortaya çıkmış, karşılıklı çatışmalara kadar gidebilecek durumlar yaşanmıştır. Özellikle, GKRY ile Yunanistan'ın, bölgede deniz yetki alanlarını belirlerken, Türkiye ile KKTC'nin bölgedeki haklarını görmezden gelmeleri, bölgenin temel sorunu olarak belirtilebilir. Ayrıca, ABD'nin Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na (DAGF) ve EastMed projesine verdiği güçlü desteğini 2022 yılının Ocak ayında çektiğini duyurması, bölgede yeni bir denklemin kurulduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Enerji, Kıbrıs, Deniz Yetki Alanları, MEB.

Abstract

In addition to hosting critical waterways that provide access to world markets, the Eastern Mediterranean has also identified hydrocarbon energy resources in the region at the beginning of the 21st century. In order to own these resources, the riparian countries in the region have made an effort to determine the boundaries of the Continental Shelf and the Exclusive Economic Zone (EEZ) beyond their territorial waters. The delimitation of the Continental Shelf and the EEZ; geographical requirements should be provided by bilateral or multilateral agreements, while taking into account the rights and interests of the countries in the region. In the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), the determination of the said maritime jurisdiction areas was based on certain rules. As a requirement of the Eastern Mediterranean geography, riparian states do not have the means to delimit the maximum width continental shelf and EEZ areas as specified in the 1982 UNCLOS. In this context, the riparian states of the Eastern Mediterranean; Turkey, the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), Egypt, Israel, Palestine, Lebanon, Syria, Libya, Greece and the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus (GCASC) could not reach a consensus to delimit the maritime areas among themselves with a holistic participation. For this reason, during the determination and detection of maritime jurisdiction areas by the said countries, conflicting claims about the situations that lead to mutual conflicts have arisen. In particular, the ignoring of the rights of Turkey and the TRNC in the region by the GCASC while

¹ Milli Savunma Üniversitesi, Deniz Harp Enstitüsü, Strateji ve Güvenlik Anabilim Dalı, mkozanhan@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1747-4723

determining the maritime jurisdiction areas in the region can be stated as the main problem of the region. In addition, the announcement that the United States withdrew its strong support for the Eastern Mediterranean Gas Forum (EMGF) and the Eastern Mediterranean Gas (EastMed) project in January 2022 shows that a new equation has been established in the region.

Keywords: Eastern Mediterranean, Energy, Cyprus, Maritime Jurisdictions Areas, EEZ

Giriş

Dünyadaki nüfus ve gelir artışı ile birlikte, küresel çapta üretim yapan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler enerji ihtiyaçlarını artan bir şekilde birincil enerji kaynakları olan; petrol ve doğalgaza dayandırmışlardır. Enerji Güvenliği; üretim, iletim ve dağıtım sistemlerine yönelik saldırılardan, ülkelerin iç dinamiklerine yahut dış ilişkilerine bağlı oluşabilecek kesintilerden, doğal afetlere kadar pek çok etkenin bir arada değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Enerji güvenliği kavramına ilişkin literatürde üzerinde mutabakata varılmış bir kavram henüz bulunmamakla birlikte, ekonomileri enerjiye bağımlı; Çin, Hindistan, ABD ve çeşitli U/A kuruluşların (Avrupa Birliği (AB), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)) enerji güvenliği politikaları mevcuttur. Dünyada deniz yolu ile yapılan ticaretin kısa ve en hızlı rotadan yapılması, hem taşınan emtianın üretim yerinden son kullanıcıya ulaşması hem de navlun maliyetlerini düşürmek için çok önemlidir. Bu nedenle, okyanusları ve denizleri birbirine bağlayan boğaz ve geçitler, ülkeler arasında yaşanan deniz yetki alanları sınırlandırmaları, politik sorunlar, küresel iklim değişikliğine bağlı olarak doğa olayları, küresel göç hareketleri, deniz haydutluğu ve denizde terörizm gibi olaylar, deniz güvenliği ile deniz yolu ile yapılan enerji güvenliğini olumsuz yönde etkileyen tehditlerdir. Sanayi devrimi ile başlayan enerji ihtiyacı devletler arasındaki mücadelelere de etki etmeye başlamış, dünyada söz sahibi olmak isteyen devletler enerji yarışı içerisine girmişlerdir. Bu nedenle Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da zengin hidrokarbon kaynaklarının keşfi ile birlikte enerji temelli bir mücadele devletler arasında küresel bir boyutta yaşanmaya başlanmıştır. Bu coğrafyalardaki enerji kaynakları üzerinde söz sahibi olmak isteyen devletlerin mücadeleleri ve uyguladıkları politikalar, enerji kaynakları üzerinde bulunan devletlerde siyasi, askerî ve politik gerilimler ile değişimlerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

Enerjiye olan bağımlılığın her geçen gün daha da artması ve kara kökenli enerji üretim alanlarının azalması devletleri denizlere doğru yöneltmiştir. 21. yüzyılın başlarından itibaren, denizlerde yeni enerji kaynakları keşfedilmeye başlanmış ve bu kaynaklara erişim, teknolojinin gelişimine bağlı olarak daha basit hale gelmiştir. Devletlerin, denizlerde keşfedilen enerji kaynaklarının bulunduğu bölgedeki hâkimiyetlerini artırma çabaları da ülkeler arasında çatışmaların çıkmasına sebep olabilmektedir. Dünyada buna konu olan benzer nitelikte birçok bölge bulunmakta olup, Doğu Akdeniz’de hidrokarbon kaynaklarının tespit edilmesi ve bölge ülkeleri arasında deniz yetki alanlarının belirlenememesi hususundaki gerilimler, Doğu Akdeniz’de devletler arasında siyasi, politik ve hatta askerî çatışmalara kadar varabilecek olayların yaşanabileceğini göstermektedir.

Dünya petrol rezervlerinin %48’ni, doğalgaz rezervlerinin de %40’ını barındıran Doğu Akdeniz, Ortadoğu ile komşu durumdadır (Statistical Review of World Energy, 2021). Doğu Akdeniz’de keşfedilen doğalgaz sahaları için hesaplanan toplam rezervin 122.4 trilyon kübik feet civarında olduğu tahmin edilmektedir (Bowlus, 2022, European Council on Foreign Relations Web Sitesi) Mısır’ın Zhor (30 trilyon kübik feet) ve İsrail’in Leviathan sahası (22 trilyon kübik feet) bölgede bilinen en büyük doğalgaz yataklarıdır (Bowlus, 2022, European Council on Foreign Relations Web Sitesi). Hazar bölgesi petrolleri için de bir çıkış kapısı durumunda olan Doğu Akdeniz’in önemi, bölgedeki enerji kaynaklarının taşınmasını sağlayacak boru hatlarının kurulması ile daha da artmış durumdadır. Doğu Akdeniz’de yaklaşık olarak 1,5 trilyon dolar olan 30 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon yatakları olduğu tahmin edilmekte ve 2010 verilerine göre bu yataklar, Türkiye’nin yaklaşık 572, Avrupa’nın ise 30 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayabilecektir (Yaycı, 2012, 9). Bu veriler, Doğu Akdeniz’in hali hazırda oldukça yoğun olan deniz yolu ile yapılan enerji trafiğini, ileride daha da yoğun bir hale getireceğinin bir göstergesidir.

Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynakların sahiplenilerek işletilebilmesi amacıyla devletler deniz yetki alanları sınırlarını belirleme çabası içine girmişlerdir. Bu çerçevede ilk olarak GKRY (Türkiye’nin ve KKTC’nin Doğu Akdeniz’deki hakları göz ardı edilerek) Nisan 2004’te çıkardığı bir yasayla “24 mil genişliğinde bitişik bölge ve 200 mil genişliğinde MEB” ilan etmiş ve Mısır’la 17 Şubat 2003’te imzaladığı

Batı Akdeniz ile Doğu Akdeniz'i birbirinden ayıran Sicilya Boğazı ile Messina Boğazı, Adriyatik Denizi'ni İyon Denizi'ne bağlayan Otranto Boğazı, Çanakkale Boğazı ve Süveyş Kanalı Doğu Akdeniz'de deniz taşımacılığında kullanılan önemli geçiş güzergâhları (choke point)'dir. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler; İtalya, Hırvatistan, Slovenya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, Filistin, İsrail, Mısır, Libya, Tunus, Malta, GKRY ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'dir. Bununla birlikte, Güney Kıbrıs'ta yer alan İngiltere'ye ait Ağrotur ve Dikelya askerî üslerinin İngiltere'nin egemen toprağı olmaları ve her iki üssün kıyı alanı ve buna mukabil karasularının belirlenmesi, İngiltere'yi de Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan ülkeler arasına sokmaktadır (Tamçelik, 2011, s. 1532).

Asya'da üretilen malların, Akdeniz üzerinden Avrupa'ya taşınmasında kullanılan tarihi İpek Yolu'nun önemli limanlarının bulunduğu Şekil 2'de gösterilen Levant'ın (Anadolu ile Mısır arasında kalan bölgedir ve 1497'den bu yana 'Levant' olarak tanımlanmaktadır. Bu tabir Batı Asya, Doğu Akdeniz ve Kuzeydoğu Afrika'nın kesişme noktası olarak da tanımlanır (Katman, 2013, s. 18).) Doğu ve Batı arasındaki önemli bir "köprü" olma özelliği (bazı değişiklikler geçirmesine rağmen) günümüze kadar korunmuştur (Ediger, Devlen ve Mcdonald, 2012, s. 74). 21'inci yüzyılın başlarından itibaren Doğu Akdeniz; Süveyş Kanalı, Türk Boğazlar Bölgesi ve Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı vasıtasıyla Orta Doğu, Hazar Havzası ve Rus hidrokarbon kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında ana güzergâh olarak kullanılmasına bağlı olarak, yoğun bir deniz trafiğine de sahiptir. Bu nedenle Doğu Akdeniz; ABD, Çin ve Rusya gibi bölge dışı küresel aktörlerin de ilgi alanı içerisinde.

Bölgede yer alan toplumların, Akdeniz ve çevresindeki ekonomik ve askerî üstünlük mücadeleleri, bölgedeki doğal kaynaklar ve bu kaynakların dağıtım yollarının güvenliği için verilen mücadele, jeopolitik ile enerji arasındaki tamamlayıcı ilişkinin bu coğrafyada devam ettiğini göstermektedir (Özer, 2013, s. 71). Afrika ve Ortadoğu bölgesinden AB'ye; düzensiz göç, uyuşturucu kaçakçılığı ve terörizm gibi güvenlik sorunlarını da taşıyan Akdeniz havzasının güvenlik ve istikrarı, Akdeniz'e kıyısı olan AB üyesi ülkeler açısından da önem arz etmektedir (Keser, 2012, s. 74).

Şekil 2. Levant Bölgesi
(U.S. Energy Information Administration Web Sitesi, 2013).

Malta, Girit ve Kıbrıs, bölgedeki deniz yolu ticaretinin kontrolü ve emniyeti açısından Doğu Akdeniz'de jeostratejik açıdan önemli adalardır. Özellikle Kıbrıs Adasının; Kızıldeniz, Basra Körfezi, Ege Denizi, Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı, Hürmüz Boğazı, Bab-el Mendep Boğazı gibi önemli bölge ve geçitler (choke point) ile bahse konu bölgelerdeki deniz trafiğini kontrol eden konumda bulunması nedeniyle geçmişten günümüze stratejik yerini korumaktadır. Kıbrıs Adası, Türkiye'nin güvenliği için önemli stratejik bir noktadadır. Ayrıca, Kıbrıs'ın Ortadoğu ve Afrika'ya olan yakınlığı, bu coğrafyalara yönelik yapılabilecek askerî ve istihbarat faaliyetlerinde kullanılacak en uygun yer olması, Kıbrıs'ın stratejik önemini arttıran bir diğer faktördür.

Mackinder'in kara hâkimiyeti teorisine göre; Doğu Akdeniz, iç kenar kuşak içerisinde ve merkez bölgesine kalpgâha (heartland) giden deniz ticaretinin merkezi konumunda yer alan önemli bir bölgededir. Dünya egemenliğinin anahtarının stratejik öneme sahip dar suyollarının kontrol edilmesine bağlayan Amiral Mahan'ın deniz hâkimiyeti teorisi çerçevesinde Doğu Akdeniz; doğu ile batı arasındaki ticaret yolları üzerinde bulunmakta, Karadeniz ülkelerinin dünyaya açılan kapısı niteliğinde ve küresel ticarete çok önemli bir ağırlığa sahiptir (Tarakçı, 2013, s. 154-155). 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması ile Doğu Akdeniz'in jeostratejik önemi artmış, o zamana kadar Avrupa ile Asya arasında yapılan deniz ticaretinde süre ve maliyet olarak ciddi tasarruflar sağlanarak Asya, Afrika ve Avrupa pazarları birbirine bağlanmıştır. Yılda 220.000 geminin seyir ve taşımacılık faaliyetini yapması Akdeniz ve Doğu Akdeniz'in önemini bir kat daha artırmakla birlikte, dünyadaki deniz trafiğinin % 30'u ve petrol taşımacılığının da % 25'i, bu coğrafyada gerçekleşmektedir (Önder ve Akıncı, 18 - 20 Nisan 2019, s.1496). Dünyada giderek artan konteyner taşımacılığının, Kuzey Amerika-Uzak Doğu ve Avrupa-Uzak Doğu yönlü yük akışı ana konteyner gemileri vasıtasıyla yine Akdeniz koridoru üzerinden taşınmaktadır (Ateş, Karadeniz ve Esmer, 2010, s. 96). Bu çerçevede, Akdeniz'in dünya denizlerinin sadece % 1'ini kapsayan bir deniz alanı olmasına rağmen, dünya deniz trafiğinin 1/3'ü Akdeniz'de gerçekleşmekte, bu da dünya deniz ticaretinin yaklaşık üçte birlik bir kısmı oluşturmaktadır (Yaycı, 2012, s. 7).

Nicholas J. Spykman tarafından, Batı Avrupa'dan başlayarak; "Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin ve Kore'yi içine alan bölge Kenar Kuşak (Rimland) ülkeleri olarak tanımlanmıştır. Spykman, Kenar Kuşak bölgesine hâkim olanın Avrasya'ya hükmedeceğini, Avrasya'ya hükmedenin ise dünyanın kaderini kontrol edeceğini" belirtmektedir. Bu çerçevede bahse konu teoriye göre, Yunanistan ve Türkiye ile doğrudan, Ortadoğu ülkeleri olan Irak ve İran ile de dolaylı yoldan temas halinde bulunan Doğu Akdeniz, merkez bölgeyi çevreleyen kenar kuşağın önemli bir kısmını kontrol altında tutmaktadır (Yıldız, 2012, s. 42-43).

Dünya hâkimiyetinde hava gücünün etkinliğini ilk savunan kişi olan, Alexander P. De Seversky ve hava hâkimiyeti teorisini temellendiren General Giulio Douhet'in teorisi çerçevesinde Doğu Akdeniz, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar ile merkez bölgesinin güneydoğu kanadına havadan müdahale etme imkânı vermektedir (Kedikli ve Çağlayan, 2017, s. 126). Nitekim, 1991 ve 2003 Körfez Savaşı, 2012 yılında Libya'da yaşanan olaylar ve en son Suriye iç savaşı ile başlayan süreçte, NATO'nun bölge/bölgelere Kıbrıs Adasını kullanarak havadan yaptığı müdahaleler, Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs'ın ne kadar stratejik bir öneme sahip olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.

Devletin Deniz Yetki Alanları: Kıt'a Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge

Denizlerde kıyısı olan devletler, kıyıdaş oldukları denizler üzerinde belirli hak ve yetkilere sahiptirler. Denizler üzerinde kıyı devletinin hakları; uluslararası teamül hukuku, çok taraflı antlaşmalar ve ikili sözleşmeler ile belirlenmektedir. Devletler, iç suları ile karasularında tam egemenlik yetkisine sahipken, üzerlerinde hak iddia ettikleri; kıt'a sahanlığı ve MEB söz konusu olduğunda bu su alanlarında uluslararası hukuk kuralları ile belirlenmiş sınırlar çerçevesinde egemenlik haklarını kullanabilirler. Uluslararası hukuk, açık deniz alanları olarak kabul edilen kıt'a sahanlığı ve MEB'de kıyı devletine belirli bir egemenlik hakkı verirken, diğer devletlerin de bu bölgelerden yararlanma haklarını korumayı gözetmekte ve haklarını saklı tutmaktadır (Pazarıcı, 2017, s. 255-295). Konunun daha iyi açıklanabilmesi amacıyla, kıt'a sahanlığı ile MEB tanımını ve devletin bu su alanlarındaki yetkilerinin neler olduğu kısaca belirtilecektir.

Kıt'a Sahanlığının uluslararası hukuk kavramı olarak ortaya çıkışı, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Harry S. Truman tarafından yayımlanan, 28 Eylül 1945 tarihli 2667 sayılı bildiri (The NOAA Office of the General Counsel Web Sitesi, 2022) ile olmuştur. Bahse konu bildiri de kıt'a sahanlığı kavramının tanımı ve hangi amaçla kullanılacağı, bu alan üzerinde bulunan suların açık deniz statüsünde olduğu ve seyrüsefer serbestisine herhangi bir değişiklik getirmeyeceği belirtilirken, kıyı çizgisinden itibaren nereye kadar uzayacağı konusunda bir tanımlamada bulunulmamıştır (UN, Laws and Regulations on The Regime of the High Seas, 1951, s. 38-39). Bahse konu bildirinin yayınlanması sonrasında ABD tarafından yapılan basın açıklamasında, kıt'a sahanlığının kıyından itibaren 200 metre (100 kulaç) derinliğe kadar olan deniz alanlarını kapsamakta olduğu belirtilmiştir (UN, Laws and Regulations on The Regime of the High Seas, 1951, s. 39). Kıt'a sahanlığı kavramının giderek uluslararası bir boyut alması ve devletlerin bu alandan yararlanma talep ve istekleri neticesinde, 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansında kıt'a sahanlığı sözleşmesi ile bu alanın sınırları 200

metre derinlik ve işletilebilir derinlik ölçütü olarak belirlenmiştir. Kıt'a sahanlığı kavramı III'üncü Deniz Hukuku Konferansında da gündemdeki yerini korumuştur. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin 76'ncı maddesi, kıt'a sahanlığının (Pazarıcı, 2017, s. 283); kıyı devleti ülkesinin doğal uzantısı olduğunu, ilke olarak kıt'a kenarının uç noktasına kadar devam edeceğini, kıyı devletinin bu alan üzerinde fiilen (ipso facto) ve başlangıçtan beri (ab inito) hakları bulunduğunu, kıyı devletinin bu haklara sahip olması için bu su alanında birtakım eylemlerde bulunması veya ilan etmesi gibi bir uygulama içerisinde olmasının şart olmadığını, bu hakların münhasıran kıyı devletine ait olduğunu, belirtmektedir.

1982 BMDHS'de genişlik ölçütü kullanılarak, kıyı devletinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte, kıt'a kenarının dış sınırı uzantısının 200 deniz milini aşması durumunda ise yine esas hatlardan itibaren 350 deniz milini aşmayacak şekilde veya 2500 metre eş derinlik eğrisinden itibaren 100 deniz milini geçmeyecek biçimde kıt'a sahanlığının sınırlarının tespit edilebileceği belirlenmiştir (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, Article 7/5). Kıyı devletinin kıt'a sahanlığında sahip olduğu haklar sadece bu su alanı altında yer alan deniz tabanına yapışık ve sürekli olarak deniz tabanına dokunarak yaşayan canlı kaynaklar, deniz tabanı ile altında bulunan madenler ve öteki cansız kaynakları kapsamaktadır (Pazarıcı, 2017, s. 284). Bu alan üzerinde yer alan sular açık deniz rejimi içerisinde değerlendirilir ve açık denizler için oluşturulan uygulamalar geçerlidir. Fakat kıyı devleti bu su alanı üzerinde, MEB ilan etmiş ise o zaman MEB'de geçerli kılınan rejim, bu su alanı üzerinde de geçerli olacaktır. Bununla birlikte, kıyı devletinden izin alınması şartıyla üçüncü devletler kıyı devletine ait kıt'a sahanlığından kablo hatları, petrol veya doğal gaz boru hatları geçirebilme haklarına da sahiplerdir.

1982 BMDHS ile uluslararası hukuk kavramı haline giren MEB, sözleşmedeki tanımına göre; karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mil genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altı ile üzerindeki suların canlı ve canlı olmayan kaynaklarını araştırma ve işletme hakkıdır (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, Article 56). Kıyı devleti tarafından MEB'in ilan mükellefiyeti vardır ve kıyı devleti, MEB'nin coğrafi koordinatlarını belirleyerek deniz haritalarında yayınlamalı ve Birleşmiş Milletlere (BM) deklere etmesi gereklidir (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, Article 75). Kıyı devletinin, kendi MEB'deki canlı kaynakları araştırma, işletme, muhafaza etme ve yönetme ile ilgili egemenlik haklarını nasıl kullanacağını gösteren kanun ve diğer ulusal düzenlemeleri yapması ve yürürlüğe sokması uluslararası bir yükümlülüktür (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, Article 73). Kıyı devleti 1982 BMDHS'ne uygun şekilde kabul edilecek kanun ve düzenlemelere riayeti sağlamak için bölgede tespit ettiği uygunsuz eylemlere karşı kontrol, tutuklama ve yargılamada dâhil olmak üzere gerekli tedbirleri alabilir. Bununla birlikte denizlere kıyası olsun veya olmasın, bütün devletler herhangi bir devletin ilanda bulunmuş olduğu MEB sahasında açık denizler serbestisinden; seyrüsefer, uçma, sualtı kabloları, boru hatları geçirme, canlı kaynaklar bakiyesinin uygun bir bölümünün avlanmasına ve denizin uluslararası diğer yasal amaçlarla kullanılması serbestliğinden yararlanabilir (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, Article 58, Article 69).

Kapalı veya yarı kapalı denizlerde karşılıklı kıyılar arasındaki mesafenin 400 milden daha az olması durumunda, kıta sahanlığı ve MEB'in genişliği de 200 mil veya 200 milden daha az olacaktır. Bu çerçevede, karşılıklı kıyılar arasındaki mesafe, 400 milden az olan denizlerde ve bu denizlere kıyıdaş olup, kıyıları yan yana olan devletler arasında, 1982 BMDHS'nin 74'üncü ve 83'üncü maddelerinde, devletlerin MEB ile kıt'a sahanlığını belirlerken, hakça ilkeler çerçevesinde ikili veya çok taraflı anlaşmalarla sınırlandırma yapılmasını belirtmektedir.

Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanları, Kıbrıs ve Bölgedeki Küresel Aktörler

1982 BMDHS'nin 121'inci maddesinde; adaların da karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı, sınırlandırmalarının sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanan hükümlerine uygun olarak yapılacağı belirtilmiştir. Türkiye, bahse konu madde başta olmak üzere 1982 BMDHS'nin diğer bazı maddelerinin, Türkiye'nin deniz alaka ve menfaatlerini olumsuz etkileyeceği değerlendirildiğinden, Türkiye, 1982 tarihli BMDHS'ne baştan beri itirazlarını (persistent objector) dile getirerek taraf olmamıştır. Ancak bu, Türkiye'nin kıt'a sahanlığını sınırlandırmasını veya MEB'ni ilan etmesini engelleyecek bir durum değildir. Bu bağlamda, bir yarımada ülkesi olan Türkiye'de bu hakkını kullanarak, "05.12.1986 tarih ve 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Karadeniz'de 200 millik MEB ilan etmiş" (Resmi Gazete İnternet Sitesi,

2021) ve Karadeniz'e kıyıdaş diğer devletlerle yapılan karşılıklı anlaşmalarla MEB alanının sınırlarını diğer devletlerin hak ve menfaatlerini gözeterek belirlemiş, Ege ve Akdeniz'de MEB ilanında bulunmamıştır.

Türkiye'nin, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile 27 Kasım 2019 tarihinde imzaladığı, "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası", Akdeniz'de 21 Eylül 2011 tarihli KKTC ile yapılan deniz yetki sınırlarının belirlenmesi antlaşmasından sonra Türkiye'nin yaptığı ikinci deniz yetki sınırlandırma antlaşması olmuştur. Libya ile yapılan söz konusu sınırlandırma antlaşmasına uluslararası alanda resmiyet kazandırılması amacıyla BM'ye tescil için de gerekli girişim yapılmıştır (United Nations Digital Library, 2020 a). BM'nin tanıdığı, Libya Milli Mutabakat Hükümeti ile Türkiye arasında imzalanan anlaşma ile AB'nin desteklediği, 1920 Sevr Antlaşmasının bir uzantısı olarak Türkiye'ye dayatılmak istenen sözde Sevilla Haritası üzerinden, Türkiye'yi 41000 km²'lik bir deniz alanına kapatmak niyeti ile yapılan siyasi oyunların önüne geçilmiştir. Libya Devleti Milli Mutabakat Hükümeti ile yapılan bu antlaşma ile Türkiye; uluslararası arenada hukuki ve meşru bir zemin elde ederek müktesep (kazanılmış) bir hak elde etmiş ve siyasi alanda bir üstünlük sağlanarak, Türkiye'nin batı tarafındaki deniz yetki alanlarının sınırları uluslararası hukuka uygun bir şekilde belirlenmiştir.

Bu hat ile bölgede Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki yayılmacı politikalarına bir set çekilerek engellenmiştir. Ancak, gelişen süreçte Libya Milli Mutabakat Hükümetini devirmek amacıyla kendinden menkul oluşan "Libya Ulusal Ordusu" arasında ateşkes süreci başlamış ve 23 Ekim 2020 tarihinde, Libya Tam ve Kalıcı Ateşkes Andlaşması imzalanmıştır (Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi, 2020 b). Libya'da ileriki dönemlerde olabilecek bir hükümet değişimi veya iki tarafın birleşerek yeni bir hükümet kurması, Türkiye'nin Libya Milli Mutabakat Hükümeti ile yapmış olduğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası üzerinde herhangi bir olumsuz etki yaratmayacaktır. Çünkü bahse konu andlaşma, Viyana Antlaşmalar Hukuku'na göre her iki tarafın rızası ile yazılı olarak yapılmıştır. Bu nedenle uluslararası teamülü hukukuna göre hükümetlerin ya da yönetimlerin değişmesi durumunun antlaşmaların bağlayıcılığına etkisi bulunmamaktadır.

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler, Doğu Akdeniz'in açık deniz kısımlarındaki doğal kaynaklarından yararlanabilmek amacıyla, deniz yetki alanlarını belirleme çabası içerisindeyler. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere, 1982 BMDHS gereğince, kıyıdaş devletlerin sorunsuzca MEB ilan edebilmeleri için önlerinde açık deniz alanının karşılıklı kıyılar arası en az 400 millik bir mesafede bulunması gereklidir (United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982, Article 57). Doğu Akdeniz'in coğrafi konumuna bakıldığında, bölgede karşılıklı kıyılar arasında 400 millik bir mesafe bulunmamaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler tarafından ilan edilecek MEB alanları bölgedeki diğer devletlerin deniz yetki alanları ile çakışacak biçimdedir. Bu nedenle, Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler deniz yetki alanlarının sınırlarını, karşılıklı yapacakları anlaşmalar ile belirlemeleri gereklidir. Doğu Akdeniz'in kendine özgü coğrafyası ve uluslararası hukuk teamülleri, bölgedeki sahilgar ülkelerin birlikte hareket etmelerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Türkiye, bölgede kıyıdaş yönetim/devletler tarafından yapılan karşılıklı MEB antlaşmalarına daima itiraz eden devlet konumunda bulunmak yerine, karşılıklı sınırlandırma antlaşmaları yapmaya hazır olduğunu beyan etmeli ve Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmelidir (Yaycı, 2019, s. 64).

Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin deniz yetki alanlarını antlaşmalar yolu ile belirleyememesinin ve bölgede kıyıdaş devletlerle yaşanan sorunların temelinde; Kıbrıs sorununun devam etmesi yatmaktadır. Kıbrıs konusu bu alanda temel sorun olarak değerlendirilmekle birlikte, Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de uyguladığı yayılmacı politikaları ve Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarında ki haklarının oldubittiye getirilerek gasp edilmeye çalışılması yaşanan sorunları daha da arttırmaktadır.

Küresel bir güç olan ABD, Rusya ve Çin'e karşı Akdeniz'de etkin varlığını göstermekle birlikte, bölgeyi güvenlik politikaları çerçevesinde şekillendirmek gayretini içerisindeydir. ABD'nin bölgede deniz ticaretini kontrol etmek ve bölge ülkeleri üzerinde kontrol sağlamak amacıyla güvenlik faktörü bağlamında bölgesel politika geliştirdiği görülmektedir. ABD, Doğu Akdeniz'de ve Basra Körfezi'ndeki ulusal çıkarlarını korumak ve 6'ncı Filo gemilerine lojistik destek sağlamak amacıyla, 28 Mayıs 1969 tarihinden itibaren Girit Adası kuzey batısında Yunanistan Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri üsleri ile aynı bölgede "The U. S. Naval

Support Activity Souda Bay” adıyla ileri üs tesisi konuşlandırmıştır. ABD tarafından bölgede icra edilen, hava ve deniz harekâtlarına ilişkin destek bu üs üzerinden verilmektedir. ABD’nin Yunanistan ile 2019 tarihinde yaptığı “Karşılıklı Savunma ve İşbirliği Anlaşması” ile Yunanistan’ın Girit adasında bulunan Suda Askerî Üssü ile Larissa Havalimanı’nın modernize edilmesi, Stefanovikeio Hava Üssü’nün askerî tahkimat açısından güçlendirilmesi ve Dedeağaç Limanı’nın genişletilerek modern hale getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede 2019’dan bugüne hem Suda hem Dedeağaç limanında ABD yatırımı ile üslerin genişletilmesi ve modernize edilmesine öncelik verilmiştir. Bu kapsamda, ABD Kasım 2021 tarihinde Yunanistan’ın Dedeağaç bölgesinde kurduğu üsse büyük bir sevkiyat yaparak yerleşmiştir. Bu üssün kurulmasındaki amaç; öncelikle Rusya ile yapılan küresel çaptaki mücadeledir. Bununla birlikte, Türkiye’nin, Doğu Akdeniz bölgesinde ABD’nin itirazlarına rağmen; Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapılan deniz alanları sınır antlaşması, Kıbrıs Adası’nın etrafında bazı ABD kökenli firmalarının da yer aldığı doğal kaynak arama faaliyetlerinin engellemelerde bulunması (Yücel Acer, 2020, SETA internet sitesi) ve ABD’nin Ege Denizi ile Doğu Akdeniz’i kontrol etme isteğidir.

ABD, 01 Eylül 2020 tarihinde GKRY’ye 33 yıl süresince uyguladığı silah ambargosunu kısmi olarak kaldırma kararı almıştır. Buna karşılık olarak GKRY ve ABD, Rus savaş gemilerinin GKRY limanlarını kullanamayacağı yönünde ve kara para aklama denetimleri için de ABD’yle birlikte çalışacakları konusunda anlaşmışlardır. Ayrıca ABD’nin, GKRY üzerindeki Rus etkisini azaltmaya yönelik politikası gereği, ABD “insani yardım” için adada acil müdahale gücü bulundurmamak istemektedir. Bu nedenle ABD, GKRY’den, İngiliz’lerin Agratur ve Dikelya üslerine benzer bir yapıda askerî üs talebinde bulunmuştur (Barış Doster, 19.02.2020, Cumhuriyet Gazetesi İnternet Sitesi).

İngiltere için Doğu Akdeniz, geçmişte olduğu kadar bugün ve gelecekte de çok büyük öneme sahiptir. 1869 yılında Süveyş Kanalı’nın açılmasıyla birlikte, dünya ticareti ağırlıklı olarak Akdeniz havzasına yönelmiş ve bu durum aynı zamanda Kıbrıs Adasının stratejik ve politik değer kazanmasına yol açmıştır. (Tamçelik, 2011, s.1513). İngiltere Akdeniz’de; Cebelitarık, Malta ve Kıbrıs hattı boyunca bir kontrol zinciri oluşturarak hem bölgedeki deniz trafiğini hem de Orta Doğu’yu kontrol altında tutmak istemektedir. Bu amaçla İngiltere Birinci Dünya Savaşı sonrasında Süveyş Kanalı’na da yerleşmiştir. Ancak 1956 yılında, Arap milliyetçiliğinin yükselmesi ve “Nâsır Hareketi”, İngiltere’nin Mısır’a savaş açmasına ve sonucunda İngiltere’nin Süveyş’ten çekilmesine neden olmuştur. İngilizler tarafından Kıbrıs, ilk kez askerî açıdan Mısır’a yapılan bu harekâta kullanılmış ancak İngilizler, adayı askerî harekâta uygun olarak teçhiz etmediklerinden, adada yer alan deniz ve hava üslerinden tam anlamıyla yararlanamamışlardır. (Tamçelik, 2011, s.1516). İngiltere’nin Süveyş’ten çekilmesi ile Doğu Akdeniz ve Ortadoğu’nun kontrolünü sağlayabilmesi için elinde sadece Kıbrıs’ta bulunan üsleri kalmıştır. Esasında İngiltere’nin, Kıbrıs’la ilgili olarak stratejik kaygılarının ve çıkarlarının olduğu bir gerçektir. Ancak İngiltere’nin, doğrudan Kıbrıs’la ilgilenmekten çok bölgedeki genel dengeye ve konjonktüre dikkat ettiği bilinmektedir. Bu yüzden İngiltere’nin, bölgedeki diğer devletlerin çıkarları ile zaman zaman ters düştüğü de olmuştur (Tamçelik, 2011, s. 1517).

Doğu Akdeniz, Fransa’nın da ilgi sahası içerisindedir. Nitekim askerî iş birliği kapsamında GKRY, Fransa ile 28 Şubat 2007 yılında savunma iş birliği antlaşması imzalamış ve bu antlaşma 2010 yılında yürürlüğe girmiştir (Şahin, 2019, s.37). Türkiye tarafından, 1960 Anlaşmalarına aykırı olarak Doğu Akdeniz’de istikrar ve güvenliği tehdit edecek, GKRY ile Fransa arasında bu şekilde bir antlaşma imzalanmasının, BM çerçevesindeki kapsamlı çözüm çabalarını da olumsuz yönde etkileyeceğine dikkat çekilmiş, Türkiye’nin hak ve çıkarlarını yakından ilgilendiren bu şekildeki girişimlerden sarfınazar edilmesi istenmiştir (Türk Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2020 a, 39 No’lu açıklama). Doğu Akdeniz’de keşfedilen hidrokarbon kaynaklarından tamamından yararlanmak isteyen GKRY, Türkiye’nin kıt’a sahanlığı ile MEB’i içerisinde yer alan bir kısım alanlar ile KKTC’nin bölgedeki haklarını da gasp ederek sözde deniz yetki alanını belirlemiştir, Türkiye tarafından, GKRY’nin bu hak ihlallerine rıza gösterilmeyeceğini açıklaması, GKRY’yi uluslararası arenada kendisine destek arama yoluna itmiştir. Bu çerçevede GKRY, Fransa ile 2007 yılında yaptığı antlaşmanın; başta enerji güvenliği olmak üzere birçok alanda genişletilerek güncellenmesini talep etmiştir. İki taraf arasında yaklaşık üç yıl süren görüşmeler sonunda, antlaşmanın güncellenmiş hâli Fransa ve GKRY tarafından 04 Nisan 2017’de Paris’te imzalanmıştır (Avrasya İncelemeleri Merkezi İnternet Sitesi, 2019). İki taraf arasında imzalanan bu antlaşma, Rum Milli Muhafız Ordusu askerlerinin Fransa’da eğitilmesi, askerî, teknik destek verilmesi ve daha da önemlisi Baf Hava Üssünün Fransa’nın kullanımına açılmasını

çermektedir. Fransa'nın, GKRY ile yaptığı askerî konulardaki işbirliği antlaşmaları ve faaliyetler Kıbrıs'ta barışı tehlikeye sokmakta ve Fransa'yı da, Adada barışı tehlikeye sokan devlet konumuna getirmektedir. Bununla birlikte, Rum Savunma Bakanı Savvas Angelidis ile Fransa Savunma Bakanı Florence Parly tarafından, 15 Mayıs 2019'da deniz üssü ve savunma işbirliği antlaşması da imzalanmıştır (CNNTÜRK İnternet sayfası, 2019). Bahse konu antlaşma ile GKRY kesimindeki Mari bölgesinde Evangelos Florakis deniz üssünün Fransa Deniz Kuvvetlerine ait birlikler tarafından kullanımı sağlanmıştır. Antlaşmaya göre; Fransız Donanması, Türk kıt'a sahanlığı ve MEB'i içerisinde yer alan ve GKRY tarafından ruhsatlandırılan sözde parsellerde yapılacak hidrokarbon araştırma faaliyetlerinin güvenliğini sağlayacak ve Türkiye tarafından yapılacak engellemeleri önleyecektir. Bu çerçevede 25 Ocak 2022 tarihinde, Güney Kıbrıs Rum Kesimi ile Fransa tarafından Larnaka'nın güney deniz bölgesinde "CYP/FRA-1/2022" kod isimli deniz işbirliği tatbikatı icra edilmiştir (Deniz Haber İnternet Sitesi, 2022).

Rusya'da Doğu Akdeniz'de, varlık göstermekte ve bölgede söz sahibi olmak amacıyla bölge ülkeleri ile ikili ilişkiler geliştirme çabası içerisinde. Bu çerçevede, Güney Kıbrıs ve Rusya arasındaki politik-askerî ilişkiler Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası çerçevesinde Sovyetler Birliğinin var olduğu zamana kadar gitmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, devamı niteliğinde olan Rusya Federasyonu ile GKRY arasındaki ilişkiler oldukça sıkı bir biçimde devam etmiştir. Ocak 1997'de GKRY'nin Rusya'dan S-300 füzeleri alması ve Baf kentine yerleştirme niyeti, ancak sonrasında söz konusu füzelerin alımından vazgeçilmesi, bunun üzerine Yunanistan aracılığıyla Rus yapımı TOR M-1 füzelerinin satın alınması, Şubat 2015'de GKRY lideri Nikos Anastasiadis'in GKRY'de Rus askerî üssüne izin verebileceğini açıklaması ve aynı tarihte GKRY limanlarının Rus gemilerine açılması amacıyla iki ülke arasında bir protokolün imzalanması, Rusya ile GKRY'nin yakın İş birliğinde bulduklarını göstermektedir. Bununla birlikte, 2014 yılında Rusya, İsrail ve GKRY ittifakı oluşmuş ve müşterek çok uluslu askerî tatbikatlar düzenlen(mektedir)miştir. Bu çerçevede, GKRY tarafından tek yanlı ilan edilen sözde MEB'in 1, 2, 8 ve 9'uncu parsellerinde Nemesis 2021 kod adlı büyük bir tatbikat, Kasım 2021 tarihinde GKRY, Yunanistan, ABD, Fransa, İtalya, İngiltere, İsrail ve Mısır'ın katılımı ile icra edilmiştir (CNNTÜRK İnternet Sitesi, 2021).

Akdeniz politikasına yön veren ülkeler; ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Türkiye olmasına rağmen, Arap Baharı sonrası Ortadoğu ve Suriye'deki gelişmeler, bölgede keşfedilen enerji rezervleri, Rusya'nın da bölgeye olan ilgisini pekiştirmiştir. Bununla birlikte Rusya, bölgedeki aktif politikaları sonucu, Suriye'de bulunan Tartus Deniz Üssü ile Lazkiye yakınlarında inşa ettiği Hmeymim Hava Üssünü tahkim etme imkânı bulmuş (İnat, Kriter Dergi İnternet Sitesi, 2019) ve bölgedeki askerî varlığını arttırarak Doğu Akdeniz'deki denkleme değiştirmiştir. Ancak, ABD son dönemdeki Yunanistan ile yapmış olduğu savunma andlaşmaları bağlamında yapmış olduğu hamleleri ile Rusya'nın, GKRY, Yunanistan ve Bölge üzerindeki etkisini azaltma çabası içerisinde. Bölgesel bir güç konumunda olan Rusya ise Sovyetlerden beri; Karadeniz'i, Akdeniz'in (Tiran Denizi, Azov Denizi ve Kuzey Afrika, Güney ve Güney Doğu Avrupa ile Orta doğu sahillerine uzanan) uzak köşesi olarak kabul etmektedir (Ulunian, 2003, 40). Bu nedenle Rusya, Akdeniz'e kıyısı olmasa bile bu alanı coğrafyasının bir parçası olarak görmekte bu nedenle Akdeniz'de sürekli olarak askerî güç bulundurarak bölgeyi kontrol etme gayreti içerisinde.

Akdeniz havzasına sahip olmaya çalışan bütün egemen güçler, dış politika araçlarını, istisnasız iki temel üzerine inşa etmişlerdir. Bunlardan birincisi kendi güvenliklerini sürdürmek ve ikincisi ise bölgedeki ticarî ilişkilerini artırarak korumaktır (Tamçelik, 2011, s. 1512). Doğu Akdeniz'e sahil dar olmayan aktörlerin, kendi stratejik hedef ve çıkarları doğrultusunda bölgede kalma nedenlerine tarihsel süreçten bakıldığında konu ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, hepsinin ortak paydada Kıbrıs Adası ve bölgeyi kontrol etme niyetlerinde buldukları görülmektedir. Kıbrıs Adası; Cebelitarık Boğazı'ndan itibaren, Orta Akdeniz'i, Ege Denizini, Türk Boğazlarını, Süveyş Kanalını, Babülmendeb Boğazını, Hürmüz Boğazı ile Hint Okyanusuna kadar uzanan bir bölgeyi ve bu bölge içerisinde yer alan dünyanın en fazla deniz ticaretinin yapıldığı deniz yollarını kontrol etmektedir.

Kıbrıs hemen hemen bütün hâkimiyet teorileri içerisinde yer almakta ve birçok stratejik hedefi de kontrol edebilecek bir mevkidedir. Nitekim "Kıbrıs'ta konuşlandırılan bir hava radarı; İngiltere, Norveç, Kırgızistan, Kuzey Hindistan, Hint Okyanusu ve Orta ve Kuzey Afrika'ya kadar olan yaklaşık 3600 deniz mili üzerinde bir bölge kapsayabilmekte, bölgede uçuş yapan tüm hava vasıtalarının tespit edilebilmesini sağlamaktadır (Leigh

ve Vukovic, Research Gate İnternet Sitesi, 2011, 7). Ayrıca, Kıbrıs'ta konuşlandırılacak 1400 km'lik harekât yarıçapına sahip Eurofighter Typhoon EF 2000 savaş uçağı; Ege Denizi, Karadeniz, İran'ın batısı, Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın bir bölümüne rahatlıkla harekât icra edebilecek ve ayrıca, havada ikmal yapması durumunda harekât alanını daha da arttırarak, 2800 km'lik bir harekât yarıçaplı bir bölgeye kadar uzanabilecektir (Leigh ve Vukovic, Research Gate İnternet Sitesi, 2011, 7).

Doğu Akdeniz'de Enerji ve Bölge Ülkeleri Arasındaki Birliktelikler

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak her alanda artan enerji ihtiyacı, ülkelerin enerji kaynaklarına sahip olmalarının önemini de artırmıştır. Bununla birlikte dünyada kullanılmakta olan enerjinin en önemli kısmını fosil yakıtları olarak adlandırdığımız petrol ve doğal gaz oluşturmaktadır. Bahse konu kaynakların dünya üzerindeki dağılım oranlarına bakıldığında, sınırlı alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, enerji kaynaklarından yoksun ülkeleri, enerji kaynaklarına sahip olan diğer ülkelere bağımlı hale getirmektedir. Bu çerçevede, söz konusu kaynakların işletilmesi ve ihtiyaç sahibi ülkelere sürekli ve kesintiye uğramadan güvenli bir şekilde aktarılması büyük önem arz etmektedir. Dünya genelinde çatışmaların ve istikrarsızlıkların genelde enerji kaynaklarının bulunduğu alanlarda görülmesinin temel nedeni de bu kaynakların paylaşım sorunudur. Ekonomik ve sosyal alanda gelişme yakalayan ve bu seviyelerini koruma gayretinde olan ülkelerin en temel gereksinimlerinden biri olan enerji, dünyada ki diğer ülkeler için de hayati öneme sahiptir. Ülkeler enerji ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, egemenlikleri altında bulunan kara ve deniz alanlarında hidrokarbon kaynakları başta olmak üzere yenilenebilir enerji kaynakları dâhil her türlü enerji kaynağını tespit ederek kullanmak gayreti içerisindeyler. Günümüzde, teknolojik gelişmelerin katkısı ile hem karalarda hem de deniz tabanının çok derinlerinde bulunan hidrokarbon yatakları tespit edilerek işletilebilmektedir.

Karalar üzerinde bulunan hidrokarbon yataklarının da hemen hemen çoğunun azalması veya tükenmesi nedeniyle, ülkeler enerji taleplerini karşılamak için daha önce araştırılmayan derin deniz alanlarına doğru yönelmeye başlamışlardır. Denizde ilk petrol platformu, 1937 yılında ABD'nin Louisiana eyaletinde sahilden 1 deniz mili uzaklıkta kurulmuş ve o günün teknolojisi ile 4.24 m (14 feet) derinlikten petrol çıkarılmaya başlanmıştır (Diane Austin ve diğerleri, 2004, 9). Bugün ise deniz seviyesinden 2500 metre derinliklerdeki hidrokarbon yatakları tespit edilerek çıkarılabilmektedir (Offshore Energy İnnet Sitesi, 2010). 21'inci yüzyılın başlarına doğru, Doğu Akdeniz'de keşfedilmeye başlanan hidrokarbon kaynaklarının tespiti ile bölgede, enerjinin hâkimiyeti için mücadele dönemi de başlamıştır. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler, bölgede keşfedilen zengin hidrokarbon yataklarından pay almak amacıyla, deniz yetki alanları olarak ileri sürdükleri kıt'a sahanlığı ve MEB üzerinde ilan ettikleri parsellerde hak iddia etmeye başlamışlardır.

Bu kapsamda; Yunanistan, Ege Denizinde deniz yetki alanları sınırlarının belirlenmesinde savunduğu, Yunanistan'a ait adalar ile Anadolu yarım adası arasındaki ortay hat esasına dayanan savını, Doğu Akdeniz'de kıt'a sahanlığı ve MEB'nin sınırlarının belirlenmesi esnasında da tekrarlamaktadır. Yunanistan, Doğu Akdeniz'de bulunan adaları; Girit, Çoban, Kerpe, Rodos ve Meis'i bir bütün olarak ele almakta ve bir arşipel devlet gibi davranmaktadır. Yunanistan, Türkiye ve diğer bölge ülkeleri arasında yer alan deniz alanlarının belirlenmesinde, egemenliği altındaki adaları baz alarak ortay (her iki tarafın kıyılarından eşit uzaklıkta) hatlar metodu ile sınırların belirlenmesini talep etmektedir. Yunanistan, örf ve adet hukuku düzenlemelerinden "Hakkaniyet İlkesini", "Sahilleri Bitişik veya Karşı Karşıya Bulunan Devletler Arasında Kıt'a Sahanlığının Sınırlandırılması" hususunu düzenleyen 1982 BMDHS'nin 83'üncü maddesinde belirtilen hususlar ile ülkelerin deniz yetki alanlarını belirlenmesi konusundaki anlaşmazlıkların çözümünde uluslararası mahkeme kararlarında belirtilen hususları¹ dikkate almadan, Anadolu'ya yakın konumda bulunan Meis Adası gibi coğrafi oluşumları kullanarak (Ege Denizi'nde olduğu gibi) Akdeniz'de de, deniz yetki alanlarını sınırlandırmaya çalışmaktadır. Yunanistan, Şekil 3'de gösterilen ve Sevilla Üniversitesi tarafından hazırlandığı söylenen sözde haritayı göstererek bölgedeki deniz sınırlarını belirlediğini savunmaktadır. 1982 BMDHS'ne taraf olan Yunanistan'a göre, bölgedeki coğrafi özellikler ve diğer devletlerin hakları göz ardı edilerek her hâlükârda adalarının da kıt'a sahanlıkları ve MEB'nin olduğunu savunarak, Doğu Akdeniz'de ki deniz yetki alanları

¹ Uluslararası Mahkeme kararlarında yer alan ve Yunanistan ile yaşadığımız deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda benzerlik gösteren bazı durumlar şöyle sıralanabilir: Kapalı ve yarı kapalı denizlerdeki durumlar, adaların büyüklük ve coğrafi konumlarına göre değerlendirilmesi ve ters tarafta bulunan adalar ve bunların kıtasal kıyılara sahip devletlerin açık denizlere çıkışını engellemesi.

üzerinde sadece Türkiye'nin değil andlaşmalarda bulunduğu diğer devletlerin de haklarını gasp etmeye çalışmaktadır.

Şekil 3: Seville Haritası ve Yunanistan'ın ve GKRY'nin Söзде Deniz Alanları

(09 Haziran 2010 tarihinde “Paylaşılmalı Zenginlik Denizler” konulu panelde Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN tarafından sunulan tebliğden alınmıştır).

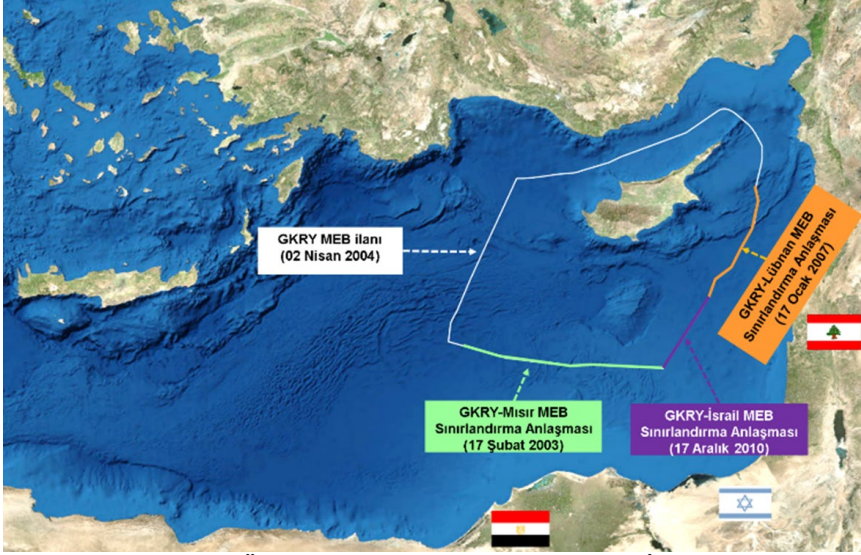
Yunanistan, Akdeniz Havzasında deniz yetki alanlarını belirlemek için; GKRY, Mısır ve Libya'daki resmi yönetime muhalif ulusal tanınırlığı bulunmayan Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi ile müzakereler yapmaktadır. Bu çerçevede, Yunanistan ile Mısır 06 Ağustos 2020 tarihinde, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ki deniz alanlarını da doğrudan ilgilendiren bir anlaşma imzalayarak karşılıklı MEB sınırlarını belirlemişlerdir (Acer, 2020, s.14). Yunanistan, Mısır ile yaptığı MEB anlaşması ile adalara da ana karalar kadar deniz yetki alanı tanınması gerekli olduğu tezi ile ters düşmüş, Girit ve Rodos adaları için öngördüğü MEB alanından vazgeçmiş görünmektedir. Ayrıca, Yunanistan-Mısır anlaşması ile sınırlandırılan söзде deniz alanı, Türkiye'nin 27 Kasım 2019 tarihinde Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapmış olduğu antlaşmayla sınırları belirlenen ve BM'ye de bildirilen Türkiye'ye ait deniz yetki alanları içerisinde kalmaktadır. Bu nedenle, Yunanistan ve Mısır arasında yapılan MEB anlaşmasının tanınmadığı ve Türkiye için yok hükmünde olduğu Türk Dış İşleri Bakanlığı tarafından da resmi bir şekilde duyurulmuştur (Türk Dış İşleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2020 b, 165 No'lu açıklama). Yunanistan bu aşamadan sonra GKRY ile deniz yetki alanlarını sınırlandırmak amacıyla uygun zamanı beklemektedir.

Doğu Akdeniz'de, deniz yetki alanlarını sınırlandırma konusunda girişimlerde bulunan diğer aktör, bölgede doğal gaz arama sürecini 1998 yılında başlatan GKRY'dir (Karagöl ve Özdemir, 2017, s. 17). KKTC' de yaşayan Kıbrıs Türk Halkının ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki haklarını görmezden gelen GKRY, izlediği politikalar çerçevesinde, Türkiye ile KKTC'nin yaptığı tüm itirazlara rağmen ve 1960 tarihli Kıbrıs Kurucu Anlaşmasına aykırı bir şekilde, söзде MEB'ni Doğu Akdeniz'de ilan etmiştir. Bu çerçevede GKRY; 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır ile MEB sınırlandırma antlaşması imzalamış, 7 Mart 2004 tarihinde her iki devlet tarafından bu andlaşma onaylanmış ve BM'ye sınırlar deklere edilmiştir (Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi, 2004 a). GKRY, kurucu antlaşmalara aykırı olarak Kıbrıs'ı tek başına temsil ediyormuşçasına, “Kıbrıs Cumhuriyeti” adına karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren kıt'a sahanlığı ile MEB sınırlarının belirlenmesi hususunda bir yasa çıkarmış 2 Nisan 2004 tarihinde ve BM'e deklere etmiştir (Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi, 2004 b). GKRY, 21 Mart 2003 tarihinden itibaren geçerli olacağını bildirdiği bahse konu yasada; MEB sınır koordinatlarının başka bir devletin MEB sınırları ile çakışması durumunda, sınırlandırmanın antlaşma ile yapılmasını, antlaşma sağlanmadığı takdirde eşit uzaklık veya ortay hattın esas alınmasını belirtmektedir.

GKRY, 17 Ocak 2007 tarihinde de Lübnan ile MEB sınırını çizen bir antlaşma imzalamıştır. Ancak bahse konu antlaşma Lübnan Meclisi tarafından onaylanmamıştır. Fakat Lübnan Meclisi tarafından, 17 Ağustos 2010 tarihinde denizde petrol ve doğalgaz rezervlerinin araştırılması hakkında bir kanunu onaylamış ve 9 Kasım 2010 tarihinde deniz yetki alanları sınırlarını belirten bir bildirim de BM Genel Sekreterine sunmuştur

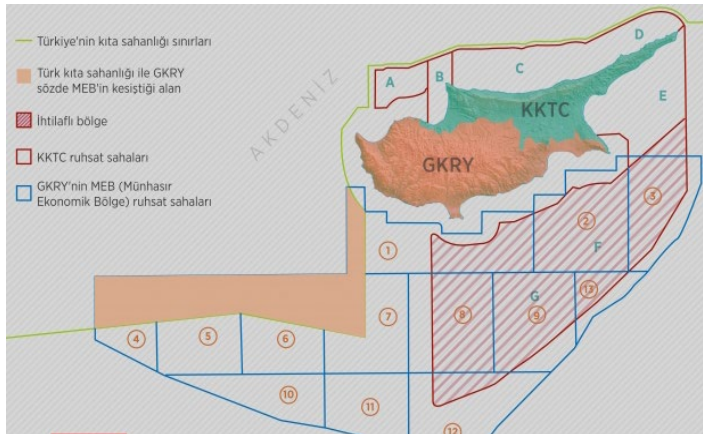
(Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi, 2010 a). Bu bildirimle 2007 tarihinde GKRY ile imzalanan MEB sınırlandırma antlaşmasının Lübnan Meclisi'nde onaylanıp onaylanmamasının artık önemsiz bir hale geldiğini söylemek mümkündür (Yaycı, 2020, s.74).

GKRY, 17 Aralık 2010 yılında İsrail ile MEB adlaşması yaparak İsrail-GKRY sözde MEB sınırlarını belirlemiştir. Bahse konu antlaşma 25 Şubat 2011 tarihinde her iki devlet tarafından onaylanmıştır (Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi, 2010 b).

Şekil 4. GKRY'nin Bölge Ülkeleri ile Yaptığı Antlaşmalarına İstinaden MEB Sınırları

GKRY, KKTC'yi ve KKTC'de yaşayan Türk halkının bölge üzerindeki hak ve çıkarlarını görmezden gelip, uluslararası kurucu antlaşmalara aykırı bir şekilde kendisini Kıbrıs'ın egemen tek ülkesi olarak görmektedir. GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti adına, Kıbrıs'ın çevresinde yer alan deniz alanlarında kıt'a sahanlığı ve MEB sınır koordinat noktalarını belirlediğini ve 06 Mayıs 2019 tarihinde ve GKRY Resmi Gazetesinde yayınladığını, Birleşmiş Milletlere deklare etmiş ve bu sınırlara ilişkin olarak hazırlanan, harita ile ortay hat esasına göre belirlenen coğrafi koordinatları da BM Genel Sekreterine sunmuştur (Birleşmiş Milletler Resmi İnternet Sitesi, 2019). GKRY, 26 Ocak 2007 tarihinde kabul ettiği yasa ile hak iddia ettiği Şekil 4'de gösterilen sözde MEB'i içerisinde, Türkiye'nin Kıt'a Sahanlığı ile çakışacak (1, 4, 5, 6 ve 7 nu.lu parseller) biçimde 13 adet sözde petrol arama ruhsat sahası belirlemiş, müteakiben bu sahalarda; Mayıs 2007, Aralık 2012, Mart 2017 tarihlerinde 3 tur ruhsat ihalesi yapmıştır (Yaycı, 2019, s.18).

Şekil 5. Türkiye'nin Kıt'a Sahanlığı ile Muhtemel MEB Sınırları ve GKRY Sözde Petrol, Doğal Gaz Arama Sahaları (TRT Haber İnternet Sitesi, 2019).

GKRY, KKTC'nin haklarını gasp ederek, Kıbrıs'ı çevreleyen denizlerde yaptığı hidrokarbon rezervlerinin araştırılmasında, 2011 yılında Limasol Limanı'na yaklaşık 160 kilometre mesafede, Afrodit Sahası olarak adlandırılan bölgede 198 milyar m³ doğal gaz rezervi keşfetmiştir (Delek Drilling Web Sitesi, 2021). GKRY'nin sözde MEB'de tespit ettiği Afrodit sahasındaki doğal gazın; Noble (ABD); Delek (İsrail), East Gas (Mısır) enerji şirketlerince çıkarılması, boru hattı ile Mısır'a taşınarak talebe sunulması için GKRY ve Mısır arasında yapılan antlaşma 19 Eylül 2018 tarihinde imzalanmıştır (Dünya Gazetesi İnternet Sitesi, 2018). Kıbrıs Adasında tek egemen devlet olma niyetinde olan GKRY tarafından MEB ilan ettiği ve parsellediği bölgelerde, 1960 Kıbrıs kurucu andlaşmasına göre KKTC'nin de kullanma ve araştırma yapma hakkı vardır. GKRY bölgeden elde edilen gazın Avrupa'ya ulaştırılmasına yönelik olarak AB, İsrail ve Yunanistan ile ortak EastMED'i gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, İsrail, Yunanistan ve GKRY arasında 2 Ocak 2020 tarihinde imzalanan anlaşmayla Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya'yı birbirine bağlayan boru hattı projesinin inşa edilmesi için mutabakata varılmıştır. Avrupa'nın doğal gaz temininde Rusya'ya bağımlı kalmayacağı bir alternatif çözüm olarak değerlendirilen bahse konu proje üç parçadan oluşmaktadır; Levant bölgesindeki gaz sahalarını Kıbrıs'a bağlayan 200 kilometre uzunluğundaki açık deniz boru hattı, Kıbrıs ve Girit'i bağlayan 700 kilometrelik açık deniz boru hattı, Girit ve Yunanistan ana kıt'asını bağlayan 400 kilometre uzunluğundaki boru hattıdır. Bu projenin; yaklaşık olarak 6 milyar dolar civarında yüksek bir maliyette olması, çıkarılacak gazın ise projenin maliyetini karşılayabilecek bir oranda olmaması, güzergâh olarak bir kısmının Türkiye'nin kıt'a sahanlığından geçmesi, mali ve hukuki engelleri beraberinde getirmekte ve pek uygulanabilir bir proje olarak görülmemektedir.

AB'nin Rus doğalgazına bağımlılığı, Rusya'nın da bu bağımlılığı bir silah olarak kullanabileceği varsayımından hareketle ABD, Doğu Akdeniz gazının EastMed projesi ile taşınmasını, Rusya-AB ilişkileri bakımından oldukça önemsiyordu. Ayrıca Doğu Akdeniz gazı üzerinden geliştirilecek yeni iş birliklerinin bölge ülkelerinin sınırlı olan ikili ilişkilerini genişletmesine yardımcı olacağını da varsaymaktaydı. Bununla birlikte ABD'nin, Doğu Akdeniz meselesine bu denli dâhil olmasının önemli bir nedenin de Türkiye'nin Rusya'dan S-400 alımından duyduğu rahatsızlık olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle ABD, Doğu Akdeniz'de Türkiye karşıtı bir politika izleyerek bir nevi cezalandırma stratejisi izlemekteydi. Ancak, Ocak 2022 ayı içerisinde bahse konu projeyi destekleyen ABD, ekonomik uygulanabilirliğinin olmaması ve çevreye olabilecek etkileri gerekçe gösterilerek EastMed Projesinden; desteğini çektiğini açıklamıştır (Reuters Haber İnternet Sitesi, 2022). Bunun üzerine Exxon Mobil, Fransız Total ve Yunan Hellenic Petroleum şirketlerinin oluşturduğu konsorsiyumun da Girit adasının batısı ve güney batısında, enerji rezervleri için gerçekleştirecekleri sismik araştırmayı süresiz dondurma kararı almışlardır (Anadolu Ajansı İnternet Sitesi, 2022). ABD'nin EastMed projesinden desteğini çekmesindeki en önemli nedenin, Türkiye'nin artan bölgesel askerî üstünlüğü ve buna eşlik eden caydırıcılığı olduğu açıktır (İsmail Şahin, Anadolu Ajansı İnternet Sitesi, 2022).

Hâlihazırda Kıbrıs'ta, Kıbrıs'ı hukuken ve fiilen bir bütün olarak her iki toplumu temsil etme yetkisinde bir oluşum bulunmamaktadır. 1960 tarihli Kıbrıs kurucu andlaşmaları gereği, Kıbrıs'ı bir bütün olarak ele aldığımızda Ada'nın deniz alanlarında KKTC'nin de hak ve yetkileri bulunmaktadır. Bu açıdan konuya bakıldığında GKRY'nin, Kıbrıs'ın tamamını temsil etmemesi nedeniyle, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesi ile ilgili yapmış olduğu anlaşmalar ve çıkardığı yasaların da bir hükmünün bulunmadığını belirtmek gereklidir. Bu nedenle GKRY'nin bölgede icra ettiği/etmekte olduğu faaliyetlerin uluslararası hukuk ve kurucu antlaşmalara uygun olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda, Kıbrıs'ta her iki toplumun katılacağı kapsamlı bir çözüm sürecinin tamamlanması sonrasında, Kıbrıs çevresinde bulunan bahse konu hidrokarbon zenginliklerinin çıkartılması faaliyetlerinin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de hak ve menfaatleri çerçevesinde yapılmasının mümkün olduğu değerlendirilmektedir.

Doğu Akdeniz havzasında petrol ve doğal gaz arama çalışmalarında bulunan diğer bir devlet İsrail'dir. İsrail, kendi MEB içerisinde yürüttüğü hidrokarbon arama çalışmalarında, ilk doğal gaz yatağını 1999 yılında Ashkelon açıklarındaki Noa sahasında tespit etmiştir. 2000 yılında ise ABD'li Noble Energy tarafından, 42 milyar m³'lük Mari-B adlı doğalgaz sahası, ardından 2009 yılında 318 milyar m³ doğalgaz rezervine sahip

Tamar sahası, 2010 yılında 605 milyar m³'lük Leviathan sahası keşfedilmiştir. İsrail'in MEB'i içerisinde bu sahalar haricinde de keşfedilmiş hidrokarbon yatakları vardır. Ancak bahse konu sahalarda mevcut rezerv miktarı düşük seviyededir. İsrail'e ait söz konusu sahalarda ile bölgedeki diğer ülkelere ait saha ve rezerv miktarları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Ülkeler	Tespit Tarihi	Sahanın İsmi	Rezerv Miktarı (Milyar M ³)
İsrail	1999	Noa	1.1
	2000	Mari-B	42
	2009	Dalit	14.2
	2009	Tamar	283
	2010	Leviathan	509
	2011	Dolphin	2.3
	2012	Shimshon	8.4
	2012	Tanin	33.9
	2013	Karish	50.9
GKRY	2011	Afrodith	198
Mısır	2015	Zhor	850
	2015	AToll	42.5
Filistin	2000	Gaza Marine	28.3

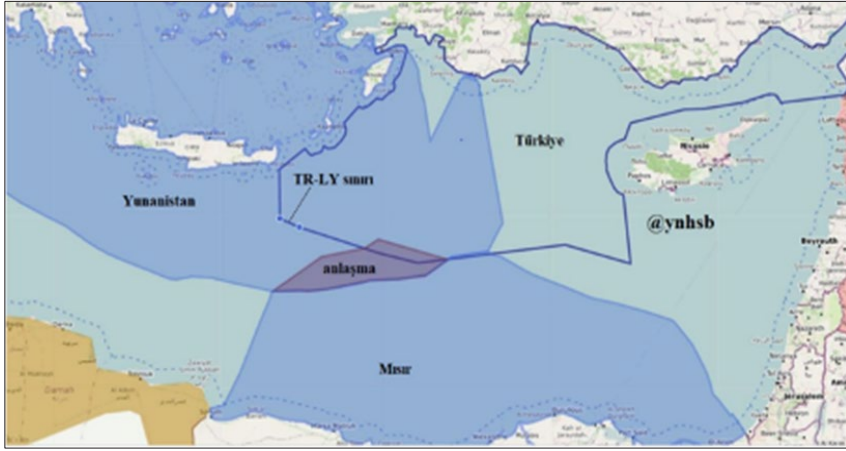
Tablo 1. Doğu Akdeniz'de Tespit Edilen Doğalgaz Sahaları ve Rezerv Miktarları
(Önder ve Akıncı, Nisan 2019).

Bölgedeki diğer aktörlerden Mısır'ın 1970'li yıllarda Nil Delta Havzası'nda keşfettiği doğal gaz rezervleri kendi iç piyasasındaki talebi karşılamaktadır. Mısır, Ağustos 2015 yılında Akdeniz'in en büyük doğalgaz yatağı olduğu varsayılan Zhor sahasında 850 milyar m³'lük bir rezervin keşfini gerçekleştirdiğini açıklamıştır (Karagöl ve Özdemir, 2017, s. 33). Mısır'ın yaklaşık 15 yıllık enerji ihtiyacını karşılayabilecek kapasitede olduğu tahmin edilen Zhor sahasında yer alan rezervin, bölgedeki Afrodit, Tamar ve Leviathan sahalarının toplam kapasitelerine eşit miktarda olması, Mısır'ın 2013 yılında bıraktığı gaz ihracatçısı ülke profilini yeniden kazanabileceğini açıkça göstermektedir (Telci, 2016, s. 64). Türkiye ile Mısır arasında ilişkiler, 2013 yılından itibaren maslahatgüzar seviyesinde sürdürülmekte ve iki ülke arasında gergin bir siyasi politika izlenmektedir. Bu gergin politika Doğu Akdeniz'de yaşanan hidrokarbon zenginlikler ile deniz yetki alanlarının paylaşımı sorunlarında da yerini korumuştur. Mısır, Doğu Akdeniz politikasında Yunanistan ve GKRY'nin yanında yer alarak Türkiye karşıtı bir politika izlemiştir. Mısır, 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY ve 06 Ağustos 2020 tarihinde Yunanistan ile MEB sınırlandırma antlaşmaları imzalamıştır. Ancak Mısır, Yunanistan ile 06 Ağustos 2020 tarihinde imzaladığı andlaşmayı Mısır Meclisi'nden geçirmemiştir.

Bahse konu antlaşma ile belirlenen Mısır-Yunanistan sözde MEB sınırının Kuzey tarafında yer alan belli bir kesim, Türkiye'nin BM'e deklere ettiği Türk kıt'a sahanlığı içerisinde kalmakta ve Türkiye tarafından tanınmamaktadır. Devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılması yapılırken, uluslararası deniz hukuku gereği ana karaların esas alınması usuldendir. Bu nedenle, Mısır deniz yetki alanlarını belirlerken karşı kıyıda yer alan Türkiye'yi muhatap alması gerekirdi. Bu bağlamda Mısır'ın MEB'ini belirlemesi hususunda, GKRY

ve Yunanistan ile yaptığı andlaşmaları Şekil 6' da görüleceği üzere Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip Türkiye ile ortay hat ilkesine uygun olarak yapsaydı daha fazla bir alanda (yaklaşık olarak 11.500 km²) hak sahibi olacaktı.

2013 tarihinden beri Türkiye-Mısır ilişkilerinde yaşanan gerginlik yakın zamanda Türkiye ve Mısır'ın attığı adımlarla başlayan ilişkilerdeki normalleşme çabaları çerçevesinde yumuşamaya başlamıştır. 05 Mayıs 2021 tarihinde Türkiye'den, Dışişleri Bakan Yardımcısı seviyesinde bir heyet görüşmelerde bulunmak üzere Mısır'ın başkenti Kahire'ye gitmiştir. Mısır'la 2013'ten bu yana yaşanan gerilimi sona erdirmek üzere atılan bu ilk adım, Doğu Akdeniz'deki enerji işbirlikleri için de dönüm noktası olabilecek bir adım niteliğinde de değerlendirilebilir.

Şekil 6. Türk Kıt'a Sahanlığı, Türkiye-Libya Deniz Sınırı ve Yunanistan-Mısır Sözde MEB Sınırı

(Bahçeşehir Üniversitesi İnternet Sayfası, 2021).

Levant bölgesinde yer alan bir diğer ülke olan Lübnan, 2004 yılında MEB'i içerisindeki hidrokarbon potansiyelini belirlemek amacıyla bir jeofizik ve jeolojik çalışma gerçekleştirmiştir. Yapılan çalışmanın amacı; potansiyel kaynak alanlarının saptanması, hidrokarbon çıkarılması ve üretim zamanlamasının hesaplanmasıdır. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda bölgede herhangi bir hidrokarbon yatağı tespit edilememiştir (Karagöl ve Özdemir, 2017, s.39). Siyasi, bürokratik ve ekonomik nedenlerden ötürü kesintiye uğrayan çalışmalar, 2012 yılında Norveçli enerji şirketi Spectrum tarafından yeniden başlatılmış ve Lübnan Hükümeti, Lübnan kıyılarından uzakta bulunan sahalarında yaklaşık 719 milyar m³ doğalgaz bulunduğunu tahmin ettiklerini açıklamıştır (Karagöl ve Özdemir, 2017, s.39). Lübnan MEB'nin sınırlarını belirlerken ve Lübnan-İsrail sınırına oldukça yakın olan Karish sahası üzerinde, güney yan sınır komşusu İsrail ile sorunlar yaşanmıştır. Söz konusu bölgenin doğalgaz rezervine sahip olması sebebiyle, Lübnan ile İsrail arasında yan sınırın belirlenmesi hususunda henüz bir antlaşmaya gidilememiştir. İsrail Bakanlar Kurulu'nun BM'nin değerlendirmesine sunmak üzere hazırladığı haritada gösterilen sınırlar ile Lübnan tarafından ilan edilen MEB'in yaklaşık 9 km.'lik kesimde çakışması, bu gerginliğin temel nedenini oluşturmaktadır (Yaycı, 2020, s.74-75).

Aynı kıyı şeridinde bulunan devletlerden biri olan Filistin'de, Doğu Akdeniz'deki haklarından yararlanmak amacıyla, 1999 yılında MEB'i içerisinde bulunan alanı parselleyerek ruhsatlandırmıştır. Yapılan araştırmalar sonrası Gazze sahillerinden 20 deniz mili açıktaki, Gaza Marine olarak adlandırılan sahada yaklaşık olarak 1 trilyon kübik feet (TCF) (yaklaşık olarak 28.3 milyar m³ doğalgaz rezervi tespit edilmiştir (Massader Company İnternet Sitesi, 2021). Filistin'de şu an için siyasi bağımsızlığını kazanmış bir otoritenin bulunmaması ve İsrail tarafından yapılan ambargo uygulamaları nedeniyle, Gaza Marine sahasında tespit edilen mevcut doğalgaz rezervleri işletilememektedir.

Yukarıda belirtilen işbirlikleri yanında Yunanistan-GKRY-Mısır, Yunanistan-GKRY-İsrail, Yunanistan-GKRY-Lübnan, Yunanistan-GKRY-Ürdün, Yunanistan-GKRY-Filistin üçlü zirveleri yapılmıştır. Bu üçlü zirveler sonunda yayımlanan ortak sonuç bildirgelerinde; Yunanistan ve GKRY'nin tezlerini destekleyici ifadelere yer verilmiş, Türkiye aleyhine Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarında hukuk dışı faaliyetlerine son vermesi, eğitim/kültür/turizm/enerji/ticaret ve askerî alanlarda iş birlikleri ve stratejik ortaklıklar geliştirilmesi gibi hususlara yer verilmiştir. Bu birliktelikler aynı zamanda söz konusu ülkelerin stratejik bir plan dahilinde uyumlu bir siyaset izlemelerini sağlamıştır. Ayrıca bu uyum dâhilinde; Yunanistan-İsrail, Yunanistan-Mısır, GKRY-İsrail ve GKRY-Mısır arasında savunma ve güvenlik işbirliği antlaşmaları akdedilerek ortak askerî tatbikatlar yapılmaya başlanmıştır (Yaycı, 2020, s.36). Türkiye ise bu birlikteliklere; politik düzeyin yanı sıra, ekonomik düzeyde Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetleri başlatmış, askerî düzeyde Ege Denizi başta olmak üzere mutad donanma faaliyetlerine ek olarak, 27 Şubat-5 Mart 2019 tarihleri arasında tüm denizlerde eş zamanlı "Mavi Vatan-2019 Tatbikatı"nı gerçekleştirerek yanıt verilmiştir (Yeşiltaş M ve Pirinççi F. 2020, s.114).

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş bölge ülkeleri arasında, Doğu Akdeniz'in paylaşılması sorunu 2003 yılında GKRY'nin girişimleri ile büyüyerek bugün için hemen hemen içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Türkiye, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını sınırlandırma konusunda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile 21 Eylül 2011 tarihinde kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşması haricinde diğer bölge ülkeleri ile deniz yetki alanları hususunda bir antlaşma yapmamıştır. Ancak Türkiye 32°16'18'' D Boylamı Batısı ile 33°40' K enlemi Kuzeyi arasında kalan bölgenin Türk kıt'a sahanlığı olduğunu, bu nedenle söz konusu bölgede uluslararası hukuktan doğan hak ve menfaatleri bulunduğunu her platformda dile getirmektedir.

Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Alınan Önlemler

Akdeniz, dünya denizlerinin çok küçük bir bölümünü oluşturmasına rağmen, dünya deniz ticaretinin %20'si Akdeniz üzerinden yapılmaktadır (Mediterranean Quality Status Report, 2017). Ayrıca, silah ve askerî maksatla kullanılacak diğer malzeme akışının kontrol altında bulundurulması, kitle imha silahları ve benzer materyalin yayılımının önlenmesinin askerî anlamda önemi, bu havzada kendini daha çok hissettirmektedir (Yaycı, 2020, s.26). Bu çerçevede, Akdeniz'de güvenliğin sağlanmasına yönelik olarak alınan önlemler ilk defa NATO'nun 11 Eylül 2001 tarihinde uluslararası terörizmle mücadele kararlılığının gösterilmesi kapsamında, Washington Antlaşması'nın 5'inci maddesine göre 24 Ekim 2001 tarihinde Akdeniz'de başlatılan NATO Etkin Çaba Harekâtı (Operation Active Endeavour (OAE)) ile olmuştur (NATO Resmi Web Sitesi, 2016).

18 Şubat 2003 tarihi itibarı ile söz konusu harekâta destek veren NATO savaş gemilerine, Cebelitarık boğazından geçen sivil ticaret gemilerine eşlik edilmesi görevi ilave edilmiştir. Mart 2004 tarihinden itibaren, bahse konu harekât tüm Akdeniz'i kapsayacak şekilde genişletilmiş ve NATO üyesi olmayan ülkeler de (Rusya Federasyonu-2004, Ukrayna-2005, İsrail-2006, Gürcistan ve Fas-2008) bu tarihten itibaren yapılan harekâta destek vermişlerdir; 2006 yılında Rusya Federasyonu ilk gemisini NATO Etkin Çaba Harekâtında görevlendirmiştir. Harekât; 2009 yılında platform tabanlı harekâttan network tabanlı bir harekâta evrilmiş ve Ekim 2016 tarihinde NATO Etkin Çaba Harekâtı, Deniz Muhafızı Harekâtı ((Sea Guardian) (DMH)) adını almıştır (NATO Resmi Web Sitesi, 2016). Deniz Muhafızı Harekâtı, harekât sahası tüm Akdeniz olup, ilgi sahası içerisinde Karadeniz, Kızıldeniz, Kuzey Afrika ülkeleri ile Somali ve Yemen bölgeleri de yer almaktadır. Deniz Muhafızı Harekâtı içerisinde 7 adet Deniz Güvenlik Harekâtı görevi belirlenmiştir. Bu görevlerden denizde durumsal farkındalık, denizde terörizmle mücadelenin desteklenmesi, bölgesel deniz güvenlik kapasitesinin geliştirilmesine katkı sağlanması görevleri daimi görev olarak belirlenmişken, geri kalan 4 adedi (KİS yayılmasının önlenmesi, kritik alt yapıların korunması, seyir serbestisinin desteklenmesi, denizde denetim harekâtı) ihtiyaç duyulduğunda NATO'nun siyasi bacağı olan Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) kararı ile yürürlüğe girmesi planlanmıştır.

Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'de Ceyhan terminali çıkışlı deniz yolu petrol hattının güvenliğinin sağlanması, bölgedeki muhtemel risk ve tehditlere (insan/uyuşturucu/silah kaçakçılığı, kitle imha silahlarının yayılması faaliyetleri ve terörizm bağlantılı diğer yasadışı faaliyetler) karşı caydırıcılık ve bölgede NATO'nun icra ettiği deniz güvenliğine desteklemek ve katkı sağlamak amacıyla, 1 Nisan 2006 tarihinde Türkiye tarafından Akdeniz Kalkanı Harekâtı başlatılmıştır. GKRY'nin sözde MEB'indeki devam eden arama ve sondaj faaliyetleri,

Yunanistan'ın öncülüğünde Yunanistan, GKRY ve Mısır arasında son dönemde giderek artan deniz yetki alanlarına yönelik iş birliği gayretleri, Suriye'deki istikrarsız ortamdan kaynaklanan kriz, bölge dışı aktörlerin Doğu Akdeniz'deki artan faaliyetleri nedeniyle Akdeniz Kalkanı Harekatı'nın amacı ve kapsamı genişletilmiştir (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı İnternet Sitesi, 2022). Ayrıca Türkiye; ittifak yükümlülüklerinin yerine getirilmesi, Akdeniz'de deniz güvenliğine katkı sağlanması, NATO nezdinde milli menfaatlerin korunması ve Türkiye'nin NATO'daki görünürlüğünün artırılması maksadıyla NATO'nun Akdeniz'de veya NAC onayı ile genişleyebilecek harekât alanlarında Deniz Kuvvetlerinin unsurlarıyla Deniz Muhafızı Harekâtına destek sağlamaktadır.

Sonuç

Dünya deniz ticaretinin üçte ikisinin gerçekleştiği bölgeyi kontrol eden Doğu Akdeniz'in jeopolitik önemi, hidrokarbon kaynaklarının varlığının anlaşılmasından sonra daha da artmıştır. Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmelerin, devletler arasında yaşanan küresel ve bölgesel çatışmaların etkisi olduğu da açıkça görülmektedir. Bölgede stratejik bir mevkide bulunan Kıbrıs ve yaşanan Kıbrıs sorunu, GKRY'nin ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de yaptığı faaliyetler ile denize de taşınmaktadır.

GKRY ve Yunanistan'ın AB üyesi olması, AB'nin de buradaki sorunlara müdahil olmasını sağlamıştır. GKRY ile Yunanistan başta AB ve ABD olmak üzere, Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan; İsrail, Mısır ve Lübnan ile yaptığı ikili ve üçlü zirveler ile siyasi ve ekonomik bir birliktelik oluşturma yoluna gitmiştir. Aynı zamanda, GKRY ve Yunanistan'ın, özellikle ABD ve Fransa ile yaptıkları antlaşmalar çerçevesinde, kullanıma açtıkları askerî üs ve limanlarla, ikili ve çok uluslu askerî tatbikat/egitimlerle bu birlikteliklerini güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca, GKRY ve Yunanistan, söz konusu antlaşmalarla, hidrokarbon araştırma faaliyetlerine üçüncü tarafları müdahil etmeyi amaçlamakta ve bölgede, Türkiye'yi yalnızlaştırarak mevcut durumu daha kötü bir pozisyona sokmaya çalışmaktadırlar.

Doğu Akdeniz'deki enerji keşifleri ve özellikle GKRY ve Yunanistan tarafından yapılan hukuk dışı deniz yetki alanları belirleme konusunda yaptıkları uygulamalar, bölgenin daha fazla askerleşmesine sebebiyet vermiştir. GKRY tarafından, deniz yetki alanlarında tespit edilen enerji rezervlerinin, KKTC'yi ilgilendirmediklerini ve çıkarılacak zenginliklerden KKTC'de yaşayan Kıbrıs Türk halkının hakkı olmadığını savunmaktadır. GKRY belirlediği parseller üzerinde yeni ihaleler başlatarak, bölgede küresel ve bölgesel ölçekli aktörler ile iş birliğine yönelmiştir. Türkiye, GKRY'nin yaptığı bu girişimleri kınamış ve ardından hakkı olan sahalarda petrol arama faaliyetleri ile askerî hareketliliğini artırmıştır. Ardından, Libya Devleti Milli Mutabakat Hükümeti ile Akdeniz'de deniz yetki alanlarını sınırlandırma antlaşmasını, 27 Kasım 2019 tarihinde imzalamış ve uluslararası alanda resmîyet kazandırılması amacıyla BM'ye de göndermiştir. Bu faaliyet ile AB'nin de desteklediği, 1920 Sevr Antlaşmasının bir uzantısı olarak nitelendirilebileceğimiz sözde Sevilla Haritası üzerinden, Türkiye'yi 41000 km²'lik bir deniz alanına kapatmak niyeti ile yapılan siyasi oyunların önüne geçilmiştir.

Deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda KKTC'den sonra, Libya Milli Mutabakat Hükümeti ile yapılan bu antlaşma ile Türkiye; uluslararası arenada hukuki ve meşru bir zemin elde ederek müktesep (kazanılmış) bir hak elde etmiştir. Ayrıca, siyasi alanda bir üstünlük sağlanarak, Türkiye'nin batı tarafındaki deniz yetki alanlarının sınırları uluslararası hukuka uygun bir şekilde belirlenmiştir. Sınırları belirlenen bu hat ile bölgede; Yunanistan-GKRY, Yunanistan-Mısır ve GKRY-Mısır arasına bir kama gibi girilmiş, bahse konu devletlerin Türkiye'yi görmezden gelerek aralarında yaptıkları veya yapabilecekleri deniz yetki alanları anlaşmalarına da bir set çekilerek engellenmiştir.

Türkiye'nin Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yaptığı sınırlandırma antlaşmasına karşılık olarak 06 Ağustos 2020 tarihinde Yunanistan, Mısır ile MEB antlaşması imzalamış ve Türkiye'nin yaptığı bu hamleyle karşılık vermiştir. Aslında, Yunanistan'ın Mısır'la deniz yetki alanları belirlemesine yönelik çabaları 2005 yılında başlamış fakat sınırlandırmada Türkiye gibi üçüncü devletlerin muhtemel haklarının varlığının yarattığı hukuki ve siyasi faktörler, iki ülke arasında bir anlaşmanın yapılmasını engellemiştir. Yunanistan, 27 Kasım 2019 tarihli Türkiye-Libya sınırlandırma antlaşmasına "adalarının kıta sahanlığı alanlarını ihlal ettiği" temel gerekçesi ile itiraz ederken, Mısır, Türkiye'nin Libya Milli Mutabakat Hükümeti ile olan yakın ilişkisinden duyduğu rahatsızlık temelinde bazı hukuki gerekçelerle itirazda bulunmuştur. Yukarıda bahsedilen gerekçeler

ve ikili ilişkilerin oldukça gerilimli olduğu bir dönemde, yıllardır Yunanistan'ın Mısır ile yapmaya çalıştığı deniz yetki alanı sınırlandırma andlaşmasının şartları oluşmuştur.

Yunanistan, Mısır ile yaptığı MEB andlaşması ile baştan beri savunduğu adalara da ana karalar kadar deniz yetki alanı tanınması olduğu tezi ile ters düşmüş, Girit ve Rodos adaları için öngördüğü MEB alanından vazgeçmiş görünmektedir. Yunanistan-Mısır andlaşması ile sınırlandırılan alan Türkiye'nin, Libya Milli Mutabakat Hükümeti ile 27 Kasım 2019 tarihinde yapmış olduğu, Akdeniz'de deniz yetki alanları andlaşmasıyla sınırları belirlenen ve BM'ye de bildirilen MEB sınırları içerisinde kalmaktadır. Bu nedenle, Yunanistan ve Mısır arasında yapılan MEB andlaşmasının tanınmadığı ve Türkiye için yok hükmünde olduğu Türk Dış İşleri Bakanlığı tarafından da resmi bir şekilde duyurulmuştur. Yunanistan'ın bu aşamadan sonra GKRY ile MEB sınırlandırma antlaşması yapmak için girişimlerde bulunacağı değerlendirilmektedir. Türkiye, bölgede kıyıdaş yönetim/devletler ile karşılıklı sınırlandırma andlaşmaları yapmaya hazır olduğunu beyan ederek, Doğu Akdeniz'de MEB ilanında bulunmalıdır.

ABD'nin orta doğu ve deniz havzası olan Doğu Akdeniz'e yönelik tarihsel çıkarları ile İngiltere ve Fransa'nın tarihsel Kıbrıs Adası politikaları ve söz konusu ülkelerin Deniz Kuvvetleri imkân ve kabiliyetleri ile adadaki üs imkânları/talepleri açısından değerlendirildiğinde, zaman zaman AB üzerinden zaman zaman da ikili ilişkiler açısından tarihsel emellerini sürdürecekleri aşikardır.

Ortadoğu'daki gelişmeler kapsamında, Rusya Suriye'de Tartus Limanını 49 yıllığına askerî üs olarak kiralamış, şimdilik tarihsel stratejik hedefleri bağlamında sıcak denizlere inmiş ve elde ettiği bu avantajını Doğu Akdeniz'deki donanması ve Hazar Denizindeki donanma unsurları üzerindeki seyir füzeleri ile bölgeyi kontrol edebileceğini ve caydırıcılığını devam ettireceğini göstermiştir. Mersin Akkuyu nükleer tesisinin Rusya Federasyonu kaynaklı şirketlerce kurulması, Türkiye ile yapılan; S-400 Hava Savunma Sistemi anlaşması, doğal gaz boru hatları ile enerji nakilleri kapsamında düşünüldüğünde, Rusya Federasyonu ve Türkiye'nin ekonomik ve güvenlik çıkarları geri dönülemez bir noktaya gelmiştir. Rusya'nın, Ukrayna krizi öncesi, NATO Aktif Çaba Harekâtına aktif desteği ve GKRY ile tarihsel bağlarının da olduğu unutulmamalıdır.

Bununla birlikte, Yunanistan-GKRY ve İsrail tarafından oluşturulan EastMED boru hattı projesi de hayata geçirilmek istenenlerden en önemlisidir. Bahse konu proje maliyeti nedeniyle sıkıntılı bir süreç içindedir. Nitekim 2022'nin Ocak ayı içerisinde, ABD'nin, "EastMed" Projesinden desteğini çektiğini açıklaması ile birlikte, ABD enerji şirketi Exxon Mobil, Fransız Total ve Yunan Hellenic Petroleum şirketlerinin oluşturduğu konsorsiyumda, bölgedeki enerji rezervleri için gerçekleştirecekleri sismik araştırma faaliyetlerini dondurma kararı almışlardır. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'de Türkiye tarafından aktif bir politika güdülerek, bölge ülkeleri ile temaslar artırılmalı ve bölgeden çıkarılacak gazın, Türkiye üzerinden batı pazarlarına taşınması amacıyla gerekli politik ve siyasi girişimlerde bulunulmalı, GKRY yönetimi yalnızlaştırılmalıdır.

Askerî kapsamda, bölgesel deniz güvenliği ve enerji güvenliği, Magosa Deniz Üssü bağlantılı olarak Akdeniz Kalkanı Harekâtı üzerinden çok uluslu çerçevede yönetilmeli (Karadeniz'deki Karadeniz Uyumu Harekâtı benzeri), söz konusu harekâta KKTC'yi tanıyabilecek ülkeler üzerinden politik-askerî bir strateji izlenmelidir.

Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği Politikalarının sıklet merkezinin "Egemenlik ve Paylaşım" bağlamında Kıbrıs Adası olduğu ekonomik ve askerî açıdan güçlü bir KKTC ile yola devam edilebilmesinin akılcı ve gerçekçi stratejik ortak seçimine bağlı olduğu, bu nedenle Mersin Akkuyu'da kurulan nükleer santralden sağlanacak enerjinin Ortadoğu'ya satılması gündeme geldiğinde, enerjinin KKTC üzerinden Ortadoğu'ya dağıtımı içinde gerekli alt yapı çalışmalarının yapılarak projelendirilmesi ve bu çerçevede politik girişimlerde bulunulması uygun bir hal tarzı olacaktır.

Doğu Akdeniz, Türkiye Cumhuriyeti'nin arka bahçesidir. Realist bakış açısı ile bu bölgede ve bu bölge ile ilintili her türlü stratejik deniz yolu üzerinde bulunan ülkeler, uluslararası kuruluşlar ve aktörler, ulusal çıkarları doğrultusunda tarihten günümüze politikalar geliştirerek uygulamakta ve sonuçlarından çıkardığı dersler çerçevesinde yeniden politikalarını güncelleyerek uygulamalarına devam etmektedirler. Türkiye'de bu uygulamaların her aşamasına etkinlikle müdahale edebilecek şekilde gelişmeleri takip etmeli ve bölgedeki hak ve menfaatleri doğrultusunda, diplomatik kanallara ve askerî caydırıcılığa sahip bir ülke olarak bu bölgede

kalıcı barışı ve BM standartlarında çözümünü savunmalıdır. Doğu Akdeniz’de ekonomik değeri olan herhangi bir hidrokarbon kaynağı bulunmasa bile, Türkiye tarafından Doğu Akdeniz’de belirlenen deniz yetki alanlarında gösterilen kararlı politikanın devam ettirilmesi son derece önemlidir. Çünkü bu alanlarda verilecek en ufak bir tavizin sonun başlangıcını oluşturacağı unutulmamalıdır.

Ayrıca, Doğu Akdeniz Sahildar Ülkeleri ile başta deniz alanlarının sınırlandırılması, deniz güvenliği, enerji güvenliği, besin kaynaklarının korunması ile su ürünleri avcılığı, kirliliğin kontrolü ve turizm gibi konularda “Doğu Akdeniz İşbirliği” girişiminin Türkiye’nin liderliğinde başlatılmasının bölgede gerginliği azaltacağı ve yaşanan/yaşanacak sorunlara müzakereler yolu ile çözüm bulunabileceği değerlendirilmektedir. Akdeniz Kalkanı Harekâtı, Türk Deniz Kuvvetleri Unsurlarınca bölgede icra edilen ve icra edilecek her türlü harekâtın sürdürülebilir ana omurgasıdır.

Kaynakça

Kitaplar

- Pazarıcı, H. (2017). *Uluslararası Hukuk*. 11. Bs. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Tarakçı, N. (2013). *Devlet Adamlığı Bilimi*. İstanbul: TASAM Yayınları.
- Yaycı, C. (2019). *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*, 1. Baskı. İstanbul: Deniz Basım Evi.
- Yaycı, C. (2019). *Libya Türkiye’nin Denizden Komşusudur*, 3. Baskı, İstanbul: ASAM Yayınları.
- Yaycı, C. (2020). *Doğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Yıldız D. ve Yaşar D. (2012). *Doğu Akdeniz’de Küresel Satranç*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Yeşiltaş M. ve Pirinççi F. (2020). *Türkiye’nin Büyük Stratejisi*, İstanbul: SETA Yayınları.

Makale, Bildiri ve Raporlar

- Acer, Y. (2020). Doğu Akdeniz’de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye, *Adalet Dergisi*, 65, 13-26.
- Ateş A., Karadeniz Ş., Esmer S., (2010). Dünya Konteyner Taşımacılığı Pazarında Türkiye’nin Yeri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 2(2), 83-98.
- Ediger, V.Ş., Devlen B. ve McDonald D. B. (2012). Levant’ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz’in Enerji Jeopolitiği. *Uluslararası İlişkiler*, 9(33), 73-92.
- Doster, B. (2020). Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve ittifaklar, *Cumhuriyet Gazetesi İnternet Sitesi*, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/baris-doster/kibris-dogu-akdeniz-ve-ittifaklar-1721707>
- İnat, K. (2109). Rusya’nın Suriye Politikası ve İkilemleri, <https://kriterdergi.com/dis-politika/rusyanin-suriye-politikasi-ve-ikilemleri> (Erişim Tarihi: 15.04.2021)
- Karagöl, E.T. ve Özdemir, B. Z. (2017). Türkiye’nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz’in Rolü, *Papor*, SETA Yayınları 92.
- Katman, F. (2013). Levant-Doğu Akdeniz ve Enerji Satranç. *Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8 (29-30), 17-26.
- Kedikli, U. ve Çalağan Ö. (2017), Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz’in Önemi, *Sosyal Bilimler Metinleri*, C. 2017, S.1, 120-138.
- Keser, U. (2012). Doğu Akdeniz’de Güvenlik ve Kıbrıs Adası’nın Stratejik Pozisyonu. *Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 57-80.
- Leigh J. and Vukovic P. (2011). A Geopolitics of Cyprus, *MERIA (Middle East Review of International Affairs)*, https://www.researchgate.net/publication/274643815_A_Geopolitics_of_Cyprus <httpwwwrubincenterorg201112a-geopolitics-of-cyprus> (Erişim Tarihi: 19.04.2021).
- Önder M. ve Akıncı N. (18-20 Nisan 2019) Akdeniz’de Petrol ve Doğalgaz Aramalarının Bölge Enerji ve Güvenlik Politikalarına Etkisi, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları, Gaziantep, 1492-1519.
- Özer, S. (2013). Doğu Akdeniz’de Enerji Güvenliği ve Savaşları. *Orta Doğu Analiz*, 5(60), 68-79.
- Tamçelik, S. (2011). Kıbrıs’taki İngiliz Üslerinin Stratejik Önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1510-1539.
- Şahin, İ. (2019). Doğu Akdeniz’de Enerji Çatışması ve İşbirliği, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Rapor.

- Tanas, K.E. ve Özdemir Z.B. (2017). Türkiye'nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz'in Rolü. *Seta Yayınları 92*, I. Baskı, İstanbul.
- Telci İ.N. (2016). İstikrarı Arayan Mısır'ın 'Enerji' Siyaseti. *Ortadoğu Analiz*, (72), 62-64.
- Ulunian A.A. (2003). Soviet Cold War Perceptions of Turkey and Greece (1945-58). *Cold War History*, 3(2), 35-52. DOI: 10.1080/713999982.
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji*, 4(6), 1-70.
- Mediterranean Quality Status Report (2017), <https://www.medqsr.org/maritime-transport> (Erişim Tarihi: 21.04.2021)

Resmi Belgeler

- Laws and Regulations on The Regime of the High Seas, United Nations. (1952). Legislative Series, (1), New York, 38-39. <http://legal.un.org/legislative/documents/untlegs0001.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.04.2021).
- United Nations Convention on the Law of the Sea. (1982). https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf. (Erişim Tarihi:09.04.2021)
- Diane Austin ve diğerleri (2004), History of the Offshore Oil and Gas Industry in Southern Louisiana, Interim Report, Volume I: Papers on the Evolving Offshore Industry, Center for Energy Studies, Louisiana State University, Baton Rouge, Louisiana.

İnternet Kaynakları

- İnternational Hydrographic Organisation İnternet Sitesi (2002) https://legacy.iho.int/mtg_docs/com_wg/S-23WG/S-23WG_Misc/Draft_2002/Draft_2002.htm, Chapter 3. (Erişim Tarihi: 14.03.2021)
- Statistical Review of World Energy (2021), <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-middle-east-insights.pdf> (Erişim Tarihi: 27.01.2022)
- The NOAA Office of the General Counsel Web Sitesi, (2022), https://www.gc.noaa.gov/documents/gcil_proc_2667.pdf.
- John V. Bowlus, , Eastern Mediterranean gas: Testing the field, (2022) European Council on Foreign Relations Web Sitesi, https://ecfr.eu/special/eastern_med/gas_fields (Erişim Tarihi: 27.01.2022)
- U.S. Energy Information Web Sitesi (2013) https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/Eastern_Mediterranean/eastern-mediterranean.pdf (Erişim Tarihi: 16 Mart 2021)
- Resmi Gazete İnternet Sitesi (2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19314.pdf>
- Türk Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, (2020 a). http://www.mfa.gov.tr/no_39---fransa-ile-gkry-arasinda-imzalan-an-savunma-isbirli-gi-anlasmasi-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi: 11.04.2021)
- Türk Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi (2020 b). https://www.mfa.gov.tr/no_-165-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa (Erişim Tarihi: 15.05.2021)
- Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi (2020 a), <https://digitallibrary.un.org/record/3856643?ln=en> (Letter Dated 18 March 2020 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary General) (Erişim Tarihi: 17.04.2021)
- Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi (2020 b), <https://news.un.org/en/story/2020/10/1076012> (Erişim Tarihi: 19.04.2021)
- Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi (2004 a). https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/mzn_s/mzn47.pdf (Erişim Tarihi: 06.05.2021)
- Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi (2004 b) https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/cyp_2004_eez_proclamation.pdf (Erişim Tarihi: 06.05.2021)
- Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi (2010 a) https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/mzn_s/mzn79add1ef.pdf (Erişim Tarihi: 06.05.2021)
- Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi (2010 b) https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf (Erişim Tarihi: 19.05.2021)

- Birleşmiş Milletler Resmi İnternet Sitesi (2019). https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/mzn_s/MZN.144.2019.LOS-Cyprus.pdf
- Avrasya İncelemeleri Merkezi İnternet Sitesi (2019), <https://avim.org.tr/tr/Bulten/FRANSA-DOGU-AKDENIZ-E-YERLESIYOR> (Erişim Tarihi: 18.05.2021)
- CNNTÜRK Resmi İnternet Sayfası (2019). <https://www.cnnturk.com/dunya/guney-kibris-rum-yonetimi-fransaya-deniz-ussu-veriyor> (Erişim Tarihi: 18.05.2021)
- CNNTÜRK Resmi İnternet Sayfası (2021). <https://www.cnnturk.com/video/dunya/dogu-akdenizde-tepki-cekken-tatbikat> (Erişim Tarihi: 30.01.2022)
- İsmail Şahin (2022), Doğu Akdeniz'de gerçeğe doğru: EastMed çıkmazı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/dogu-akdenizde-gercege-dogru-eastmed-cikmazi/2481386>
- TRT Haber İnternet Sitesi (2019). Doğu Akdeniz Bilmecesi, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/dogu-akdeniz-bilmecesi-423599.html.s.pdf> (Erişim Tarihi: 17.05.2021)
- Yücel Acer, SETA İnternet Sitesi (2020), 5 Soru: ABD'nin Dedeoğaç (Yunanistan)'ta Askerî Üs Kurmasının Anlamı ve Türkiye'ye Etkisi, <https://www.setav.org/5-soru-abdnin-dedeogac-yunanistanta-askeri-us-kurmasının-anlami-ve-turkiyeye-etkisi/>
- Delek Drilling Resmi İnternet Sitesi (2021), <https://www.delekdrilling.com/project/aphrodite-gas-field>
- Dünya Gazetesi Resmi İnternet Sitesi (2018) <https://www.dunya.com/dunya/gkry-ile-misir-arasinda-boru-hatti-anlasmasi-haberi-428064> (Erişim Tarihi: 16.05.2021)
- Deniz Haber İnternet Sitesi (2022), <https://www.denizhaber.net/gkry-ile-fransa-larnaka-aciklarinda-tatbikat-gerceklestirdi-haber-106565.htm>
- Bahçeşehir Üniversitesi İnternet Sayfası (2021), <https://bau.edu.tr/haber/15958-dogu-akdeniz%E2%80%99deki-son-durum-hakkında-gorus-ve-degerlendirmeler>.
- Anadolu Ajansı İnternet Sitesi (2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/girit-cevresindeki-sismik-arastirmalar-askiya-alinacak/2472352>
- Massader Company İnternet Sitesi (2021), <http://www.massader.ps/en/project/1518343423> (Erişim Tarihi: 04.06.2021)
- Mediterranean Quality Status Report (2017), <https://www.medqsr.org/maritime-transport>. (Erişim Tarihi: 01.05.2021)
- NATO Resmi Web Sitesi (2016). Active Endaouver Archived https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm (Erişim Tarihi: 01.05.2021).
- DW Haber Kanalı İnternet Sitesi (2014), <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyeye-tatbikat-misillemesi/a-18008306> (Erişim Tarihi: 18.05.2021).
- TRT Haber İnternet Sitesi (2019) <https://www.trthaber.com/haber/gundem/tbmmde-libya-tezkeresi-mesaisi-450294.html> (Erişim tarihi: 30.12.2021).
- Reuters Haber İnternet Sitesi (2022), U.S. voices misgivings on EastMed gas pipeline -Greek officials, <https://www.reuters.com/business/energy/us-voices-misgivings-eastmed-gas-pipeline-greek-officials-2022-01-11/>
- Offshore Energy İnternet Sitesi (2010). <https://www.offshoreenergytoday.com/offshore-drilling-history-and-overview/> (Erişim Tarihi: 26.05.2021).
- Delek Drilling İnternet Sitesi (2022), <https://www.delekdrilling.com/project/aphrodite-gas-field> (Erişim Tarihi: 04.06.2019).
- ABD Enerji Bilgi Yönetimi İnternet Sitesi (2013), <https://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.php?RegionTopicID=EM> (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- ABD Enerji Bilgi Yönetimi İnternet Sitesi (2014), www.eia.gov/beta/international/analysis.php?iso=LBN (Erişim Tarihi: 04.06.2021)
- Birleşmiş Milletler İnternet Sitesi, <https://news.un.org/en/story/2020/10/1076012> (Erişim Tarihi: 01.11.2020).
- Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi, <https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/akdeniz-kalkani-harekati> (Erişim Tarihi: 31.01.2022).